

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Vojenská expanze za vlády Safijovské dynastie

Bc. Jitka Tauberová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Vojenská expanze za vlády Safijovské dynastie

Bc. Jitka Tauberová

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Tomková, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů
a literatury.

Plzeň, duben 2019.....

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Aleně Tomkové, Ph.D. za její cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala. Velké díky také patří mé rodině a příteli za jejich trpělivost a podporu po celou dobu studia.

Obsah

1. Úvod	1
2. Ismá'íl I.	4
2.1. Provázání kmenů s panovníkem.....	4
2.2. První střety	5
2.3. Konflikty na východě	5
2.4. Dobývání na západě říše	6
2.5. Rozdrobení moci kmenů	7
2.6. Konflikty s Osmany	7
2.6.1. Bitva u Čaldiránu	8
2.7. Poslední léta panování Ismá'íla.....	9
3. Tahmásp I.	11
3.1. Regenti a boje o moc.....	11
3.2. Konflikty ve východní provincii	11
3.3. Zrada bratrů	13
3.4. Poskytnutí azylu	14
3.5. Konflikty s Osmany	15
3.5.1. Mír z Amasje.....	16
3.6. Přesun hlavního města	16
3.7. Rozmělnění moci Qizilbašů spolu se vznikem nových jednotky	17
3.8. Modernizace armády	18
3.9. Nevyužité kontakty a poslední šáhova léta.....	18
4. Ismá'íl II.	19
4.1. Věznění.....	19
4.2. Boje o trůn.....	20
4.3. Vztah s Osmany	20
4.4. Kontroverzní rozhodnutí a jeho následky	21
5. Mohammad Chodábande	22
5.1. Nástup na trůn	22
5.2. Postavení žen	23
5.3. Konflikty s Osmany	24
5.4. Vnitřní spory.....	25
5.5. Konec vlády	26
6. Abbás I.	27
6.1. Cesta k moci	27

6.2. Budování nových jednotek.....	29
6.3. Nové posty	32
6.4. Financování armády	32
6.5. Konflikty s Uzbeky	33
6.6. Konflikty s Mughaly	33
6.7. Konflikty s Osmany	34
6.8. Konflikty v Perském zálivu	36
6.9. Rebélie na Kavkazu.....	37
6.10. Šáhova strategie a rituály.....	38
6.11. Arméni a Evropské kontakty	39
6.12. Následníci	41
7. Safí I.	43
7.1. Vliv vezírů a harému.....	44
7.2. Vztahy s Mughaly	44
7.3. Konflikty s Osmany	45
7.4. Východní hranice.....	46
7.5. Šáhův skon.....	47
8. Abbás II.	48
8.1. Konflikty s Mughaly	49
8.2. Vztahy s Osmany a Uzbeky.....	49
8.3. Správa státu.....	49
8.4. Povstání.....	50
8.5. Kontakty s Evropou a bolestivý odchod šáha.....	50
9. Safí II.	52
9.1. Počátky vlády.....	52
9.2. Kontakty s dalšími státy a smrt šáha	53
10. Soltán Hosejn	54
10.1. Vliv duchovních	54
10.2. Rebélie na východě	55
10.3. Problémy v Zakavkazsku.....	56
10.4. Tažení na Kandahár	56
10.5. Revolta Ghilzájců	57
10.6. Pád Isfahánu a abdikace Soltána Hosejna.....	58
11. Úpadek říše.....	60
11.1. Nástup Nádera Qolího.....	61
11.2. Konflikty s Osmany	61

11.3. Pád Tahmáspa II.	62
11.4. Další spory na západě říše	62
11.5. Konec safíjovských panovníků.....	63
12. Závěr	64
13. Zdroje	66
14. Resumé.....	73

1. Úvod

Cílem mé diplomové práce je zmapování územního rozmachu a posléze rozpadu Safijovské říše. V práci se budu snažit zachytit války, které říše vedla s tradičními rivaly - na západě se jednalo o bitvy s Osmany, na východě říše pak s Uzbeky. Kromě konfliktů s těmito nejvýraznějšími nepřáteli se objevují opakující se spory s Mughaly o Kandahár a v posledních desetiletích vlády Safijovců se na geopolitické scéně Persie vynořuje konflikt s carským Ruskem na severu Persie, či s Portugalci v jižní části říše, přičemž zmapování těchto konfliktů bude nedílnou součástí této práce. Taktéž lze označit jako tradiční oblast sporů Zakavkazsko, které hrálo klíčovou roli při válečných konfliktech s Osmany. Mimo oblastí sporů se práce zabývá i vojenským vybavením a jeho modernizací.

Rovněž nelze opomenout vnitřní kmenové spory, které mnohdy udávaly styl vlády. Persie byla tradičně kmenová společnost, což se projevilo i za vlády safijovských panovníků. Již zpočátku vzniku říše hrála podpora kmenů významnou roli a tento trend se udržel po celé období Safijovské říše. Z toho důvodu v práci nastíním i některé kmenové potyčky a vztah kmenů s panovníkem.

Z důvodu širšího kontextu se v práci okrajově zabývám i administrativou ve státě, která do velké míry ovlivňovala vojenské výpravy, neboť šáhova nařízení se ne vždy setkala se souhlasem poddaných či obyvatel, což vedlo k nejedné rebélii uvnitř říše.

Svou diplomovou práci jsem pro přehlednost rozdělila do kapitol dle vlády jednotlivých panovníků. V první kapitole se zabývám vznikem říše za Ismá'íla I. a jeho taktikou při získávání podpory kmenů pro svou ideu vytvoření nové mocné říše. Dále se zde zabývám konflikty jak s Uzbeky, tak Osmany. Celá kapitola je zakončena šáhovou apatií k jakýmkoliv dalším krokům.

Druhá kapitola se zabývá vládou Tahmáspa I., jenž se musel vyrovnat nejen s vnějšími útoky, ale i s kmenovými půtkami uvnitř říše. Tyto spory musel zvládnout i s ohledem na zrady svých bratrů, kteří lačnili po moci. Zároveň je zde nastíněna potřeba nových válečných sborů, nové vojenské technologie a přemístění hlavního města do Qazvínu.

Třetí kapitola je pojetí vlády Ismá'íla II. V jeho vládě sehrály velkou roli kmeny a jeho věznění, z čehož pramení jeho kontroverzní rozhodnutí.

Další část pojednává o Mohammadovi Chodábande, za jehož vlády měly důležité postavení ženy. To odpovídalo faktu, že nebyl schopný panovník a stal se pouze loutkou v rukou schopnějších jedinců. Toho chytře využili i nepřátelé za hranicemi říše.

Nejrozsáhlejší kapitola je zaměřena na vládu nejznámějšího safijovského panovníka Abbáse I. Za jeho vlády se říše dočkala největšího územního rozmachu. Dále pokračoval v reformě armády a administrativních postů. Díky svým vlastnostem a schopnostem zvládl vyjednávání s Evropou, se kterou navázal vřelejší vztahy. Během své vlády také přesunul hlavní město do Isfahánu. Avšak díky jeho opatřením ohledně nástupnictví vzniká generace neschopných panovníků, což vede k úpadku říše.

Šestá kapitola se zabývá obdobím za vlády Safího I. Za jeho panování přichází významná role velkovezírů, kteří drží faktickou moc. Rovněž přichází o část území ve prospěch Mughalů a Osmanů. Nicméně uzavírá dohodu se západním nepřítelem, což řší přináší mír a potřebný čas na zotavení. Dále se také snaží o rozvoj kontaktů s Evropou.

Následuje část o Abbásovi II., kterého nejvíce trápily rozpory uvnitř říše. Vnější hrozba se značně zmenšila, nicméně musí řešit problémy s Mughaly. Ti využívají neschopnost vládce vychovávaného v harému, což se odráží na jeho politice.

Kapitola pojednávající o vládě Safího II. se zabývá konflikty s Ruskem a Uzbeky. Nicméně se šáh naštěstí nevrhá horlivě do konfliktů, neboť jeho zájem o válku či vládu je takřka nulový. Dále v této kapitole pojednávám ústupky šáha ve prospěch evropských států.

Předzvěstí pádu říše je období Soltána Hosejna. Za jeho vlády přichází útok Ruska a nejrůznější revolty v celé říši. Nejvíce se prosadí Afgánský kmen Ghilzaj, který oblehne Isfahán a šáh musí abdikovat ve prospěch jejich vůdce.

V závěrečné kapitole se věnuji rozpadu říše a pokusům o záchranu v podobě vlády Tahmáspa II. Nicméně se naplno projevuje vliv Nádera Qolího, který ještě naoko na trůn dosadí Abbáse III. Faktická moc však spočívá v jeho rukou, což prokáže následným sesazením posledního šáha roku 1736.

Při psaní této práce jsem využívala především anglicky psaných zdrojů. Česká literatura neposkytlá dostatečné množství potřebných informací, tudíž z ní čerpám v minimálním rozsahu. Perské zdroje jsem nepoužila, jelikož perštinu neovládám. V celé práci jsem zejména perské výrazy přepisovala dle poznámek k transkripci z publikace

Formování a proměna identit v moderním Íránu od Aleny Tomkové a z knihy Dějiny Íránu od Michaela Axworthyho z nakladatelství Lidové noviny.

2. Ismá'íl I.

Ismá'íl I. se narodil roku 1487¹ v Ardabílu a je považován za zakladatele safijovské dynastie.² Zároveň byl tím, jenž dal dynastii odlišný náboženský směr od Osmanské říše tj. šiitský.³ Vzestup jeho moci a vlivu byl důsledkem dlouhého vývoje a podpory turkických kmenů z Kavkazu, východní Anatólie a dalších oblastí.⁴ Mladý Ismá'íl se stal vůdcem safijovského řádu po smrti svého staršího bratra Alího,⁵ jenž byl zabit v bitvě, stejně tak jako jejich otec Hajdar.⁶ Po smrti Hajdara byla rodina vězněna v pevnosti Eštachr Fárs a krátce po jejich propuštění⁷ ustanovili bratři centrum safijovského řádu v Ardabílu.⁸ Právě okamžikem smrti nejstaršího bratra Alího se mladičkový Ismá'íl začíná ukrývat. Bezpečné útočiště našel v Gílánu, kde strávil několik let.⁹ Počínaje rokem 1499 však vychází Ismá'íl¹⁰ ze stínu a začíná postupně dobývat strategická území, což mu roku 1501 zajistilo korunovaci šáhem v Tabrízu.¹¹ Při této příležitosti jmenoval velitelem prakticky čistě qizilbašské armády a zmocněncem říše Hosejna Bega Šamlú. S konsolidací své moci zavedl šíu dvanácti imámů, *ithná'ašariju*, stáním náboženstvím, a to v převážně, do té doby, sunnitské oblasti. V praxi to znamenalo rozpuštění sunnitských řádů pod pohružkou smrti.¹²

2.1. Provázání kmenů s panovníkem

Během skrývání v Gílánu však jeho přívrženci nemarnili čas a připravovali půdu pro Ismá'ílov návrat do Ardabílu. Sítí jeho následovníků byla šířena propaganda,¹³ jež byla založena na tradiční struktuře súfijských řádů, kde loajalita patřila vrchnímu šajchovi, v tomto případě Ismá'ílovi.¹⁴ Tomu hrál do karet také fakt, že byl přímým potomkem velmistra safijovského súfijského řádu Safího Ardabíliho.¹⁵ Tento koncept

¹ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 41.

² HUREWITZ, J. C. *Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750*, str. 101.

³ RABIE, H. *Political Relations Between the Safavids of Persia and the Mamluks of Egypt and Syria in the Early Sixteenth Century*, str. 75.

⁴ HUREWITZ, J. C. *Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750*, str. 101-102.

⁵ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 13.

⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 207.

⁷ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 13.

⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 210.

⁹ GHASEMI, S. *Safavid Empire 1502-1736. Iran Chamber Society* [online].

¹⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 210.

¹¹ TAPPER, R. *Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān*, str. 63

¹² CLEVELAND, William L.; BUNTON, Martin. *The History of the Modern Middle East*, str. 52.

¹³ TAPPER, R. *Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān*, str. 63.

¹⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 213-214.

¹⁵ HUREWITZ, J. C. *Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750*, str. 101.

loajality byl šířen převážně mezi příslušníky turkického kmene Qizilbaš v oblasti Kavkazu či Anatólie.¹⁶ Součástí propagandy bylo šíření zvěsti, že Ismá'íl je obdařen božskými vlastnostmi.¹⁷ K nim se přidaly legendy o šáhově neomylnosti a bezhříšnosti. Často byl také zmiňován jeho příbuzenský vztah k sedmému imámovi Músá al-Kásimovi, či k samotnému Alímu.¹⁸ Ze soudobých textů máme k dispozici také popis šáhova vzhledu. Tradičně je vykreslován jako rudovlasý statný muž průměrného vzrůstu, jenž je pohledný a má dlouhé vousy. Zajímavostí zůstává fakt, že se jednalo o leváka, který vynikal v lukostřelbě.¹⁹

2.2. První střety

Roku 1500, tedy rok předtím, než byl Ismá'íl korunován šáhem, shromáždil své přívržence a jejich vojska z řad Qizilbašů. Jejich počet dosahoval zhruba 7 tisíc mužů. S touto armádou se vydal dobýt Šírván a svým úspěchem pomstil smrt svého otce a děda.²⁰ Po tomto vítězství pokračoval k Sarúru. Cestou ho zaskočila nepříjemnost v podobě Alvandy Aq Qojunlu, jednoho z vůdců frakce kmene Aq Qojunlu. Ten se svou armádou, jež dosahovala 40 tisíc jezdců, chtěl šáha zastavit v podmaňování území. Jako první se střetl s Ismá'ílovými generály, kteří disponovali jednotkou asi 5 tisíc mužů. Šáhova předsunutá jednotka střet prohrála, přesto Alvanda nebyl s výsledkem spokojen, jelikož sám ztratil 5 tisíc mužů. Ismá'íl využil rivalova oslabení a připravil se na něj. Roku 1501 se obě armády utkaly, ale Alvandovo vojsko bitvu prohrálo se ztrátou 18 tisíc mužů.²¹ V září tohoto úspěchu šáh pokračoval téhož roku do Tabrízu.²²

2.3. Konflikty na východě

Na východě říše se musel Ismá'íl vypořádat s dalším problémem, a to s Uzbeky. Ti si činili nároky na východní provincie a pořádali tam pravidelné nájezdy. Vyvrcholením jejich sporů byla bitva u Mervu roku 1510.²³ Zde šáh Ismá'íl zvítězil i

¹⁶ TAPPER, R. Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān, str. 63.

¹⁷ HUREWITZ, J. C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750, str. 102.

¹⁸ BLAKE, S. P. *Time in Early Modern Islam: Calendar, Ceremony, and Chronology in the Safavid, Mughal and Ottoman Empires*, str. 23.

¹⁹ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 103-104.

²⁰ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 211-212.

²¹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-198*, str. 15.

²² TAPPER, R. Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān, str. 63.

²³ SAVORY, R. M. Some Notes on the Provincial Administration of the Early Šafawid Empire, str. 117.

přesto, že safijovská armáda stála proti více než 10 tisícové uzbecké převaze.²⁴ Uzbecký náčelník a vůdce Mohammad Šajbán Chán, byl dopaden při pokusu o útěk po prohrané bitvě a následně zabit.²⁵ Šáh si údajně z jeho lebky nechal vyrobit zdobený pohár,²⁶ který následně zaslal svému dalšímu nepříteli osmanskému sultánovi Bajezídovi II.²⁷ Zbytek šajbánovské armády byl vyhnán z provincie Chorásán, i když jejich dobovačné nájezdy v provincii přetrvávaly.²⁸

Kromě Chorásánu si šáh podmanil i Merv, Herát či Kandahár.²⁹ Ismá'íl dokonce uzavřel dohodu s budoucím zakladatelem mughalského panství Báburem, který chtěl dobýt zpět Samarkand z područí Uzbeků.³⁰ Bábura uznal šáhovu svrchovanost jako výraz své vděčnosti a spojenectví. Tento svazek nakonec fungoval, avšak pouze do porážky, kterou vojsko utrpělo roku 1512. Bábura se vzdal svých nároků na území a odešel do Indie, kde následně založil mughalskou dynastii.³¹

2.4. Dobývání na západě říše

Do roku 1510 ovládl Ismá'íl všechna důležitá místa jako Mázandarán, Gorgán³² a Jazd,³³ následoval Dírbakr roku 1507³⁴ a Šírván, který padl roku 1509.³⁵ Vládcům Chúzestánu³⁶ a Kurdistánu³⁷ se šáhovi vzdali roku 1508. Tento rok byl také ve znamení posledního vzdoru kmene Aq Qojunlu a zároveň rokem, kdy též připadl Bagdád do rukou šáha.³⁸ Ismá'íl v tomto období získal vazaly i na západ od říše, tedy v Gruzii, a jednalo se o království Kartli a Kachetia.³⁹ Jednou z jeho taktik při dobývání nového území se

²⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 19.; Pozn. K safijovskému vítězství dopomohla i částečná modernizace armády, zejména pak použití děl, ty však šáh Ismá'íl nevyužil o čtyři roky později v bitvě u Čaldiránu se Selimem I. viz. BLACK, J. *War and Technology*, str. 84.

²⁵ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 114.

²⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 227.

²⁷ BLACK, J. *War and the World: Military Power and the Fate of Continents, 1450-2000*, str. 21.

²⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 217.

²⁹ GHASEMI, S. *Safavid Empire 1502-1736. Iran Chamber Society* [online].

³⁰ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 114.

³¹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 20.

³² RABIE, H. *Political Relations Between the Safavids of Persia and the Mamluks of Egypt and Syria in the Early Sixteenth Century*, str. 75.

³³ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 47.

³⁴ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 113-114.

³⁵ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 35.

³⁶ FILIU, J-P. *Apocalypse in Islam*, str. 58.

³⁷ DABROWSKA, K.; HANN, G. *Iraq Then and Now: A Guide to the Country and Its People*, str. 178.

³⁸ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 114.

³⁹ RAYFIELD, D. *Edge of Empires: A History of Georgia*, str. 165.

stalo využití sporů uvnitř kmenů a nejistoty v zemi po porážce kmene Aq Qojunlu. Problém však představovalo udržení si vlivu v oblasti a konsolidace moci.⁴⁰

2.5. Rozdrobení moci kmenů

Podpora, kterou šáh měl na počátku svého tažení, postupně slábla. Moc kmenů narůstala, zejména pak moc Qizilbašů.⁴¹ Potřeboval tedy jejich vliv rozdrobit, aby jej nikdo nemohl ohrozit.⁴² Řešení viděl v dosazení perského dvořanstva na vysoké posty především v administrativě.⁴³ Jedno z nebezpečí představoval například guvernér Rostamdaru, který využil rozvrat kmene Aq Qojunlu ve svůj prospěch a rebeloval proti šáhovi. Tento vůdce by mohl pro šáha potenciálně představovat velkého rivala, jelikož byl zdatným politikem a manipulátorem. Ismá'íl si uvědomoval jeho vliv, proto se rozhodl zasáhnout. Guvernér se ze strachu před ním uchýlil do pevnosti, kterou šáh následně dobyl. Před pádem pevnosti se podařilo Ismá'ílovi rivalovi utéct, nicméně po cestě byl dopaden a zabit.⁴⁴ Odstrašujícím příkladem pro případné vzbuřence se stal trest jeho důstojníků, kteří byli opékáni na tyči jako kusy masa. Ismá'íl údajně sám vyzýval poddané, aby pozřeli odřezané maso z důstojníků.⁴⁵ Právě kanibalismus mohl být v počátcích Safijovské říše brán spíše jak symbol oddanosti šáhovi. Většinou se kanibalismus objevoval u kmene Qizilbaš, nicméně rozhodně nešlo o impulzivní rozhodnutí jednotlivce, ale spíše záleželo na rozhodnutí některého z vůdců kmene či přímo šáha. Oběti většinou byli nepřátelé, často z řad rebelujících proti panovníkovi. Pravděpodobně však nelze hovořit o rituálu, či nějakém náboženském významu. Dnes se o této věci, převážně u perských autorů, mnoho nedočteme, což nejspíše souvisí s popíráním tohoto zvyku.⁴⁶

2.6. Konflikty s Osmany

Dalším opatřením proti vzpurným tendencím a pokusům o rozvrat uvnitř říše se stalo vysílání vojsk na osmanské území. Nejčastěji tam působily kmeny ze západní části Safijovské říše. Ale právě tyto nájezdy byly trnem v oku sultána Selima I., jenž se vydal

⁴⁰ BLACK, J. *War and the World: Military Power and the Fate of Continents, 1450-2000*, str. 21.

⁴¹ HUREWITZ, J. C. *Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750*, str. 102.

⁴² KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 118.

⁴³ BLAKE, S. P. *Time in Early Modern Islam: Calendar, Ceremony, and Chronology in the Safavid, Mughal and Ottoman Empires*, str. 23.

⁴⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 17.

⁴⁵ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*, str. 104.

⁴⁶ BASHIR, S. *Shah Isma'il and the Qizilbash: Cannibalism in the Religious History of Early Safavid Iran*, str. 238-244.

do boje proti šáhovi o dva roky později.⁴⁷ První sultánovou reakcí na tyto nájezdy bylo přesunutí části osmanského šíitského obyvatelstva z Anatolie do Morey,⁴⁸ aby se z nich nestali náboženští fanatici.⁴⁹ Selim I. tak navázal na opatření svého otce sultána Bajezída II., který taktéž přesunul část obyvatel roku 1502 z východní Anatolie do Morey.⁵⁰ Roku 1511 došlo navzdory opatření k velkému povstání kmene Takkalu, které nezastavilo ani sultánovo vojsko. Reakcí na tyto akce bylo tažení sultána Selima I. přes značnou část svého území až k Čaldiránské plošině, kde se střetl se safíjovským vojskem.⁵¹ Jako opatření proti vzbouření v jeho nepřítomnosti nechal sultán zabít část svých mužských příbuzných.⁵² Dále vydal zákaz vyznávání šíitského islámu v jeho říši pod hrozbou smrti.⁵³ Před samotnou bitvou si oba panovníci vyměnili několik dopisů, kde mimo jiné šáh psal, že si nepřeje válku.⁵⁴ Zajímavostí této korespondence je volba jazyků, v kterých byly dopisy napsány. Sultán si vzal příklad z jazyka šlechty a psal své dopisy v perštině. Oproti tomu šáh zvolil v korespondenci turečtinu, kterou se dorozumívali již jeho předci.⁵⁵ Kromě dopisů Ismá'íl údajně poslal svému protivníkovi i krabici s opiem, neboť o sultánovi věděl, že je jeho konzumentem.⁵⁶

2.6.1. Bitva u Čaldiránu

Nakonec však ke střetu došlo. V srpnu roku 1514 se střetly armády obou vůdců v bitvě u Čaldiránu. Osmanská armáda čítala zhruba 2x více vojáků než safíjovská, jež měla na své straně okolo 40 tisíc bojovníků. Ti však byli oproti druhé straně mobilnější a lépe vycvičeni.⁵⁷ Safíjovští vojáci se pyšili ocelovou zbrojí v dobré kvalitě. Jejich helmice byla speciálně upravena na boj zblízka. Rovněž vlastnili štíty a jízda měla chráněné koně. Dále nosili zakřivený meč, dýku a kopí. V neposlední řadě měli k dispozici luk a šípy.⁵⁸ Osmané oproti nim využili dělostřelectvo, které zasáhlo značnou část safíjovské kavalérie.⁵⁹ Kromě dělostřelectva osmanská armáda zvolila dobrou taktiku

⁴⁷ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 115.

⁴⁸ MOMEN, M. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*, str. 106.

⁴⁹ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 115.

⁵⁰ WOODHEAD, Ch. *The Ottoman World*, str. 94.

⁵¹ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 115.

⁵² BLACK, E. *Banking on Baghdad: Inside Iraq's 7,000-Year History of War, Profit, and Conflict*, str. 63.

⁵³ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 55.

⁵⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 224.

⁵⁵ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*, str. 109.

⁵⁶ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 54.

⁵⁷ ROY, K. *Military Transition in Early Modern Asia, 1400-1750: Cavalry, Guns, Government and Ships*, str. 45-46.

⁵⁸ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 14.

⁵⁹ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 116.

v kombinaci způsobu boje a zavádění nových střelných zbraní. Souhra těchto faktorů vzhledem k podmínkám v terénu zajistila jejich rozhodující výhodu.⁶⁰ Zkušenosti z bitevního pole, různé způsoby boje, dobře vycvičené vojsko, obrana hlavní části armády či mobilní jízda, která bránila obě křídla vojska. To vše a zároveň morálka a loajalita osmanských vojáků přispěla k úspěchu v bitvě.⁶¹ Velké ztráty však utrpěly obě strany, šáh Ismá'íl byl dokonce vážně poraněn a téměř dopaden na bitevním poli.⁶² Střet skončil ve prospěch sultána Selima I., který se svou armádou pokračoval dále do Tabrízu, kde chtěl přezimovat a následně pokračovat ve vojenském tažení Persií na jaře příštího roku. Tento plán se však neuskutečnil. Osmanští důstojníci odmítli přezimovat na nepřátelském území, a tak se armáda vydala zpustošenou zemí zpět.⁶³

Porážka v této bitvě měla pro šáha nemalé následky. Prvním jasně vyplývajícím problémem byla samotná ztráta území i vojáků. Tím se narušily vztahy s dalšími kmeny.⁶⁴ A druhým problémem byla porážka jako taková, což vedlo ke zhoršení vztahů zejména s kmenem Qizilbaš.⁶⁵ Když se totiž šáh na počátku svého tažení k moci snažil získat podporu, jeho koncept hlásal, že je vtělením imáma Alího či samotného Skrytého imáma, Mahdího. To by v důsledku znamenalo, že takový zásadní neúspěch v bitvě nemůže nastat. Tím, že se tato propaganda v počátku šířila převážně mezi Qizilbaši, začínal mít šáh problém s jejich loajalitou a důvěrou v jeho osobu.⁶⁶ Výsledek bitvy ovlivnil i další skupiny obyvatel, a to zejména sunnity žijící v Persii. Byli pronásledováni, mučeni a zabíjeni. Stejný osud pak čekal i šíity v Osmanské říši.⁶⁷

2.7. Poslední léta panování Ismá'íla

V následujících letech se šáh nevydal na žádné válečné tažení,⁶⁸ což vedlo ke ztrátě Herátu ve prospěch Uzbeků.⁶⁹ Ismá'íl nadále propadal beznaději a stále více holdoval alkoholu.⁷⁰ Ztráta území i jeho vůdčích schopností měla za následek definitivní

⁶⁰ BLACK, J. *War and the World: Military Power and the Fate of Continents, 1450-2000*, str. 22.

⁶¹ GUILMARTIN, J. F., Jr. *Ideology and Conflict: The Wars of the Ottoman Empire, 1453-1606*, str. 735-736.

⁶² TUCKER, S. C. *A Global Chronology of Conflict: From the Ancient World to the Modern Middle East*, str. 483.

⁶³ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 116.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 116-117.

⁶⁵ SAVORY, R. M. *The Principal Offices of the Šafawid State during the Reign of Ismā'īl I (907-30/1501-24)*, str. 91-93.

⁶⁶ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 116-117.

⁶⁷ LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*, str. 109.

⁶⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 225.

⁶⁹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 27.

⁷⁰ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 118.

rozchod s kmenem Qizilbaš, jež zpřetrhal svazky se svým šajchem a hájil nadále pouze své vlastní zájmy.⁷¹ Šáh se snažil navázat vztahy s Evropou skrze korespondenci a nabádal ke spojení proti Osmanské říši. Problémem byla vzdálenost mezi aktéry, jež jim znesnadňovala jakýkoliv koordinovaný postup, natož válečné tažení.⁷²

Roku 1524 zakladatel Safíjovské říše šáh Ismá'íl I. zemřel⁷³ v Ardabílu, kde byl pochován v safíjovské svatyni rodinného mauzolea.⁷⁴

⁷¹ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 57-58.

⁷² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 26.

⁷³ TAPPER, R. *Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān*, str. 64.

⁷⁴ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 118.

3. Tahmásp I.

Nejstarší syn zakladatele safíjovské dynastie Tahmásp I. byl zvolen panovníkem po smrti svého otce Ismá'íla I.⁷⁵ Narodil se roku 1514 v oblasti Isfahánu⁷⁶ a nastoupil na trůn jako desetiletý hoch. Oficiální délka vlády šáha Tahmáspa I. se uvádí mezi lety 1524-1576, tedy 52 let.⁷⁷ V počátečních letech však jeho mladého věku a nezkušenosti využili regenti, kteří se chopili faktické vlády místo něj.⁷⁸

3.1. Regenti a boje o moc

Jeho první regent Dív Soltán, navrhl triumvirát s Čuha Soltánem a s Kopek Soltánem, který ovládal Jerevan a Nachičevan.⁷⁹ Každý pocházel z jiného klanu kmene Qizilbaš⁸⁰ a tímto spojenectvím si chtěl Dív Soltán podřídit jednotlivé qizilbašské klany a oddálit spory mezi nimi. Nicméně občanská válka vypukla i přes toto opatření.⁸¹ Záminkou se stal především Dív Soltánu, který nebyl uznávaný všemi jako regent.⁸² Dív Soltán se s podporou Čuhy Soltána obrátil proti Kopek Soltánovi. Jejich vojska se střetla u Šarúru, kde Kopek Soltán padl.⁸³ Nicméně Dív Soltán si dlouho vítězství neužíval, jelikož jej šáh nechal popravit roku 1527.⁸⁴ Na jeho místo nastoupil Čuha Soltán Takkalu.⁸⁵

3.2. Konflikty ve východní provincii

Již od počátku Tahmáspovy vlády využívají nepřehlednou situaci Uzbeci. Již roku 1524 se vydali na válečné tažení na Herát. Nebyli však připraveni na dlouhé obléhání a nepočítali s tím, že by šáh neposlal městu vojenskou pomoc. Vzhledem k jejich nepřipravenosti došlo ke stažení jednotek zpět na uzbecké území.⁸⁶

Jejich další útoky přicházejí roku 1528, při nichž Uzbeci dobyli města Astrábád, Mašhad a oblehli Herát.⁸⁷ Obléhání trvalo po dobu 7 měsíců. Tentokrát se šáhovo vojsko

⁷⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 233.

⁷⁶ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 72.

⁷⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 233.

⁷⁸ BLAUM, P. A. *From Steppe to Empire: The Turkmens in Iraq*, str. 45-46.

⁷⁹ SAVORY, R. M. *The Principal Offices of the Šafawid State during the Reign of ʿTahmāsp I (930-84/1524-76)*, str. 66-67.

⁸⁰ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

⁸¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 234.

⁸² NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 23.

⁸³ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

⁸⁴ SAVORY, R. M. *The Principal Offices of the Šafawid State during the Reign of ʿTahmāsp I (930-84/1524-76)*, str. 67-68.

⁸⁵ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

⁸⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 235-236.

⁸⁷ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

vydalo na pomoc. Tažení se účastnil i Tahmásp osobně. Vše vyústilo ve střet armád v bitvě u Jamu 24. 9. 1528.⁸⁸ Na tomto místě proti sobě stála armáda Uzbeků čítající asi 100 tisíc vojáků a armáda šáha, který dorazil s vojskem s 30 tisíci muži. Levé křídlo jeho armády vedl regent říše, pravé pak další zástupci z jeho kmene. Sám šáh se ujal vedení středu armády. Hlavním faktorem, který ovlivnil výsledek bitvy, bylo zavedení střelných zbraní, které již dříve poskytli Portugalci Ismá'ílovi I.⁸⁹ Uzbeki na novou metodu boje nebyli připraveni, tudíž šáh bitvu vyhrál.⁹⁰

Avšak toto území zanedlouho poté padlo opět do rukou Uzbeků, jelikož šáh odjel na západ a provincii nechal téměř bez ochrany. Nepřátelská armáda získala Mašhad a po úspěšném vyjednávání i zpustošený Herát, neboť herátský guvernér věděl, že by mu napříště šáhova vojska na pomoc nepřišla, proto zvolil tuto variantu. Roku 1530 se Tahmásp vrátil ze své výpravy do západních koutů říše. Jeho silná armáda však byla připravena zasáhnout, a tyto zvěsti se šířily krajem. Uzbeki se tudíž rozhodli stáhnout nejprve do Mervu, kde sháněli podporu pro svá vojska. Po svém neúspěchu pokračovali dále do Bucháry.⁹¹

Situace uvnitř říše stále nebyla stabilní, jelikož vyvstávají další nepokoje mezi frakcemi kmene Qizilbaš.⁹² Svou šanci tedy znovu využívají uzbecké jednotky, které podniknou další útok na Chorásán roku 1532. Šáh se ze západu říše okamžitě nestáhl, jelikož měl stále problémy s osmanskými vojsky a upřednostnil vyřešit tuto hrozbu před východní krizí. Uzbeki tedy zdatně využili qizilbašské nesváry a obsadili téměř celou provincii Chorásán. Město Herát odolávalo obležení, které trvalo přes 1,5 roku. Nicméně problémy uvnitř jejich říše je donutily ke stažení na podzim 1533. Mezitím se na východ přesouvá safijovská armáda. Šáh s armádou přezimoval v Herátu a roku 1534 se připravoval na útok na Uzbeky. Část armády odeslal do Mervu a část do Balchu. Nicméně opět se stáhl na západ proti Osmanům. Rok poté došlo k dalšímu nájezdu na provincii Chorásán, kdy uzbecký náčelník využil trvajících rozporů a rebélie v provincii. Do služeb se mu začali nabízet i Peršané, čehož uzbecký generál okamžitě využil. Sám zůstal v Mašhadu a své jednotky vyslal na obléhání Herátu. Město padlo, avšak generál se na nátlak svých emíru rozhodl vrátit do Bucháry. Roku 1537 se tedy Herát navrátil pod

⁸⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 236.

⁸⁹ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

⁹⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 236.

⁹¹ *Ibid.*, str. 236-237.

⁹² BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 73.

safijovskou správu. Následně se šáh do oblasti vrátil, aby podnikl dobovačné tažení do sousedních říší.⁹³ Tahmásp rozšířil svůj vliv do Mervu a Gárčestánu. A také okupoval město Kandahár, které spadalo pod správu indické mughalské dynastie.⁹⁴ Roku 1556 mu město dokonce vydal nový mughalský vládce Džaláluddín Akbar, který se nejdříve musel vypořádat s vnitřními problémy říše.⁹⁵

3.3. Zrada bratrů

Boje o moc a vliv uvnitř Safijovské říše však ještě neskončily. Regentství se nakonec ujal Hosajn Chán.⁹⁶ Roku 1534 vyšla najevo zrada Sáma Mírzy, bratra Tahmáspa I., který byl ve spojení s osmanským sultánem Sulejmánem I. a s nynějším regentem, kteří společně osnovali svržení šáha. Sám Mírzá by pak podle jejich plánu nastoupil na trůn a sultán by získal spojence na východě. Na základě tohoto zjištění si šáh nechal Hosajna Chána předvolat a následně jej dal zabít, jeho armádu získal šáhův bratr Bahrám Mírzá. Tímto krokem Tahmásp deklaroval, že je schopen vládnout sám.⁹⁷ Ve stejnou dobu si i sultán uvědomil neudržitelnost aliance se Sámem Mírzou.⁹⁸

Dalším problémem, se kterým se Tahmásp musel potýkat, byl jeho mladší bratr Alqáš Mírzá, který spravoval oblast Šírvánu.⁹⁹ I na něj qizilbašský kmen vyvíjel tlak, aby svrhl a zradil svého staršího bratra Tahmáspa. Navíc Alqáš tou dobou posiloval své postavení v Šírvánu a budoval zde svou základnu, což vyvolalo pochyby v nedůvěřivém panovníkovi. Roku 1547 šáh vyslal do Šírvánu své jednoty, které se s jeho bratrem vypořádaly.¹⁰⁰ Následně Alqáš se svými věrnými odešel ke dvoru sultána Sulejmána I. Zde hledali azyl a podporu při svržení šáha. Sultán se s vidinou nově nabytého území a spojenectvím se nechal přesvědčit ke spolupráci.¹⁰¹ Toto spojení vedlo k dalším bojům se Safijovci během let 1548-1549,¹⁰² které se protáhly až do roku 1555. Jedním z důvodů, proč sultán souhlasil s podporou Alqáše, bylo také tvrzení, že jej v jeho rozhodnutí svrhnout šáha podpoří Alqášovi příznivci. Avšak časem vyšlo najevo, že tento fakt je

⁹³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 237-239.

⁹⁴ LOCKHART, L. *European Contacts with Persia, 1350 – 1736*, str. 234-239, 244.

⁹⁵ ZIA-UD-DÍN, M.; BARRECH, S. *Mughal - Ottoman Relations, 1526–1556*, str. 142.

⁹⁶ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 75.

⁹⁷ SAVORY, R. M. *The Principal Offices of the Šafawid State during the Reign of ʿTahmāsp I (930-84/1524-76)*, str. 70.

⁹⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 242.

⁹⁹ LOCKHART, L. *European Contacts with Persia, 1350 – 1736*, str. 242.

¹⁰⁰ ŠAHIN, K. *Empire and Power in the Reign of Süleyman: Narrating the Sixteenth-Century Ottoman World*, str. 116-117.

¹⁰¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 242-243.

¹⁰² AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 66.

poněkud mylný, což vedlo k vysilujícím a zdlouhavým bojům. Počátek Alqášova tažení za korunou podpořil místodržící z města Erzurum se svými jednotkami. Armáda se vydala na území Ázerbajdžánu.¹⁰³ Výprava brzy dospěla k městu Tabríz, které bylo rychle pokořeno, avšak pouze na pár dní. Dále postupovala s obtížemi a větším sklonem k rabování.¹⁰⁴ Což se projevilo především u větších měst jako Qom, Hamedán či Kášán, naproti tomu Isfahán se svým opevněním nepřátelské nájezdy vydržel.¹⁰⁵ Nakonec se Alqáš Mírzá uchýlil do Bagdádu, který musel následně opustit. K tomu došlo poté, co se rozhodl dále nepodpořit osmanské plány. Při jeho odchodu ho zastihlo vojsko Bahráma Mírzi, jež čítalo asi 20 tisíc vojáků. Bahrámova armáda rozmetala nepřátelské jednotky, avšak Alqáš stihl utéct. Následně získal azyl v Marivanu. Po dohodě mezi šáhem a guvernérem Marivanu padlo rozhodnutí o Alqášově převezení do vězení u Ardabílu, kde byl uvězněn i Sám Mírzá. Jejich společné zadržení však nemělo dlouhého trvání, neboť brzy po jejich shledání byli oba popraveni.¹⁰⁶

3.4. Poskytnutí azylu

Kvůli vlivu turkického kulturního substrátu je zřejmé, že se Tahmásp musel vyrovnávat s vlivy turko-mongolských tradic ohledně nástupnictví na trůn.¹⁰⁷ Avšak s problémy s následnictvím se nemusel vypořádávat pouze on, neboť azyl u safíjovského dvora poskytl i mughalskému vládci Humájúnovi,¹⁰⁸ kterému hrozilo nebezpečí ze strany svých bratrů,¹⁰⁹ a později dokonce i synovi Sulejmána Nádherného Bajezídovi, jenž byl vyhoštěn kvůli mocenským bojům v rodině. Tímto šáhovým rozhodnutím byl narušen mír z Amasje z roku 1555.¹¹⁰ Nicméně i po porušení míru se Tahmásp snažil o řešení situace pomocí dialogu, nikoliv silou. To se projevilo zejména v okamžiku, kdy sultán vyrazil s armádou pro svého syna. Tahmásp nevytáhl do boje proti sultánově armádě, ale podpořil vyjednávání. Krátce poté, byl Bajezíd vydán zpět do rukou Osmanů a sultán rozhodl o jeho smrti.¹¹¹

¹⁰³ ŞAHIN, K. *Empire and Power in the Reign of Süleyman: Narrating the Sixteenth-Century Ottoman World*, str. 117-120.

¹⁰⁴ LOCKHART, L. *European Contacts with Persia, 1350 – 1736*, str. 383-384.

¹⁰⁵ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 63.

¹⁰⁶ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 82.

¹⁰⁷ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 70.

¹⁰⁸ ZIA-UD-DIN, M.; BARRECH, S. *Mughal - Ottoman Relations, 1526–1556*, str. 140.

¹⁰⁹ MALIK, M. *History of India*, str. 157.

¹¹⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 248.

¹¹¹ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 86.

3.5. Konflikty s Osmany

Již roku 1532 opětovně zahájila osmanská říše expanzi na safijovské území. Osmanský generál napadl se svou armádou západ Safijovské říše. Vojska posílena sultánovou armádou dobyla Bitlis.¹¹² Při tomto tažení se roku 1534 vzdal i Tabríz a posléze celý Ázerbajdžán.¹¹³ Dále postupovala válečná výprava přes Hamedán až k Bagdádu. Roku 1534 se Bagdád bez odporu vzdal do rukou nepříteli, tomuto vítězství osobně přihlížel i osmanský sultán. Sulejmán I. o rok později stáhl s výjimkou Bagdádu svá vojska z oblasti.¹¹⁴ Výboje Osmanů v tomto teritoriu pokračovaly i nadále, kdy Tahmásp vypaloval a ničil svá území, aby Osmané nemohli čerpat zásoby z jeho země.¹¹⁵

V polovině 16. století proběhlo několik bojů mezi osmanským sultánem a safijovským šáhem, kdy armáda na každé straně disponovala plně vybavenou kavalérií s početným vojskem. Tyto boje se často vedly za přítomnosti obou hlav států, ale mnohokrát také v zastoupení jejich generálů. Jedním z takových výpadů proti Osmanské říši byl zásah šáhova syna Ismá'íla Mírzy. Ten podnikal útoky na nepřátelské území ve východní Anatolii v provincii Van roku 1553. Vedl úspěšné tažení a porazil guvernéra města Erzurum, přestože Osmané byli vybaveni kanony, mušketami a jinými střelnými zbraněmi. Sultán Sulejmán chtěl původně vyřešením tohoto problému pověřit jednoho ze svých generálů. Nicméně stoupající závažnost situace si vynutila přítomnost sultána namísto. Sulejmán I. rychle vyhodnotil situaci a problém zvládl.¹¹⁶ Tou dobou byl na osmanském dvoře přítomný i baron Gabriel de Luetz se svými pomocníky, které vyslala Francie na pomoc sultánovi. Gabriel de Luetz svými strategickými radami ovlivnil sultánovo počínání při obléhání a dobývání citadely města Van. Jejich přítomnost stvrzovala dřívější dohodu z roku 1536, kterou sultán uzavřel s francouzským panovníkem proti habsburské hrozbě. Objevily se i spekulace o osmansko-mughalském spojení, jež mělo být navázáno roku 1548 dopisem, ve kterém se oba vládci dohodli na společném postupu proti safijovskému šáhovi. Nicméně tyto kroky nebyly uskutečněny a ani ničím podloženy. Naopak se nadále rozvíjely vztahy mezi mughalským a safijovským panovníkem.¹¹⁷ O možnosti dalšího spojení, konkrétně s Habsburky,

¹¹² ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 244.

¹¹³ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 77-78.

¹¹⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 242, 244.

¹¹⁵ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 77-78.

¹¹⁶ LOCKHART, L. *European Contacts with Persia, 1350 – 1736*. str. 243. BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 84.

¹¹⁷ ZIA-UD-DIN, M.; BARRECH, S. *Mughal - Ottoman Relations, 1526–1556*, str. 140.

vyjednával i Tahmásp I., což si sultán, vzhledem k vyplývajícímu riziku nemohl dovolit.¹¹⁸ Vše vyústilo mírem, který oba panovníci podepsali roku 1555 v Amasji.¹¹⁹

3.5.1. Mír z Amasje

Již rok před uzavřením míru v Amasji byla navržena dočasná mírová smlouva, která byla podepsána oběma stranami. V dohodě stálo, že Osmanům připadne Basra, Bagdád, Šáhrezúr, Bitlis, Van, Erzurum, Kars a území Atabegů. Území Gruzie bylo rozděleno a šáhovi připadlo území Kartli, Kachetie a Mescheti, zatímco do sféry vlivu sultána spadalo území Imereti, Samegrelo a dále až k hranicím Trabzonu. Tato mírová dohoda platila až do uzavření míru z Amasje. V případě její porušení ze strany šáha hrozil vpád sultánovi armády do Tabrízu a Ardabílu. Nicméně po podpisu smlouvy se sultán nevrátil na zimu do svého sídelního města, a tak šáh dle předešlých zkušeností očekával na jaře dalšího roku válku. Tahmásp sám dokonce napadl území, které dle dohody spadalo pod osmanskou správu. Přesto roku 1555 začalo další vyjednávání o podobě nové mírové smlouvy. Zástupci obou stran se dohodli na uspořádání, které vyplývalo z nastalé situace po podpisu dočasné mírové smlouvy včetně rozdělení Gruzie. Persii připadlo území Kartli, Kakhetie, východní část Samtsche-Sátabago s Achaltsiche, východ Arménie, kde se nacházel Jerevan, severní a jižní část Ázerbajdžánu a východní Kurdistán. Kromě dohody o území si zástupci obou stran předali honosné dary jako projev úcty. Tato smlouva rozvířila debaty i mezi evropskými panovníky, přičemž o důsledky smlouvy se zajímali zejména vyslanci z Francie či Maďarska. Sultán na tuto skutečnost upozornil šáha v dopise, kde zdůrazňoval důležitost a význam mírové dohody. V dalších ustanoveních smlouvy lze najít smířlivý tón ohledně vyznání sunnitského a šíitského směru islámu a jejich rozdílech. Odlišný výklad víry obou směrů byla vždy problémem a zároveň záminkou pro případné konflikty. Sultán svým podpisem dohody též uznal Safíjovskou říši za rovnocenný stát.¹²⁰

3.6. Přesun hlavního města

V období těchto dobovačných tažení šáhova armáda získala i arménská města jako Arjiš, Aklat či Van a následně stvrdila své úspěchy¹²¹ v podobě již zmíněného míru. Tento mír měl ukončit osmansko-perské konflikty, tudíž by Tabríz neměl být v

¹¹⁸ BLOW, D. *Shah Abbas: The Ruthless King Who Became an Iranian Legend*, str. 8.

¹¹⁹ BLAUM, P. A. *Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times*, str. 84.

¹²⁰ SVANIDZE, M. *The Amasya Peace Treaty between the Ottoman Empire and Iran (June 1, 1555) and Georgia*, str. 191-197.

¹²¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 243.

ohrožení osmanských nájezdů.¹²² Přesto Tahmásp strategicky přesunul své sídlo z Tabrízu do Qazvínu.¹²³ Rozhodl se pro tento krok zejména kvůli zranitelnosti především při osmanských nájezdech. Již dříve byla do Qazvínu přesunuta část administrativy a šáh se zasadil o rozvoj města a přilehlého okolí.¹²⁴

3.7. Rozmělnění moci Qizilbašů spolu se vznikem nových jednotky

Další problém, který si šáh si uvědomoval, představoval opět kmen Qizilbaš. Vojenská elita zmíněného kmene si myslela, že blízkost či případná kontrola člena safijovské rodiny vede k hmotnému bohatství či nemalému politickému vlivu.¹²⁵ Jako krátkodobé řešení vypořádat se s qizilbašským vlivem se nabízela šáhovi možnost převelení jednotlivých mužských členů rodiny na periferie a do jiných oblastí rozsáhlé říše.¹²⁶ Avšak jako jediným dlouhodobým řešením se jevilo odstranit celkový vliv kmene Qizilbaš.¹²⁷ Tahmáspův otec Ismá'íl se snažil omezit vliv Qizilbašů přerozdělením povinností a výsad i na další kmeny.¹²⁸ Nicméně jejich armádní postavení nebylo téměř vůbec oslabeno. Jedním z kroků, ke kterému se šáh na posílení svého vlivu na úkor Qizilbašů uchýlil, byly nájezdy do kavkazských oblastí.¹²⁹ Zde získal bohatství, majetek a mimo jiné také velký počet křesťanských otroků. Těchto systematických nájezdů podnikl hned několik. Během nich docházelo k přesídlování obyvatel, a to především dětí a žen, na centrální íránskou plošinu. Právě získávání otroků bylo předpokladem pro vytvoření sboru *ghullámů*, kteří následně ovládali safijovskou armádu. Nezpochybnitelná výhoda nově vytvořených sborů spočívala v jejich loajalitě. Jejich křesťanský původ je osvobozoval od tradičních kmenových vazeb v Persii, tudíž jejich loajalita nepatřila dominantním Qizilbašům.¹³⁰ Na druhou stranu mnoho otrokyň z kavkazských oblastí se stalo šáhovými konkubínami, a tak docházelo v jeho harému k nejrůznějším bojům o moc a pozornost šáha, které často končily i smrtí.¹³¹

¹²² SVANIDZE, M. The Amasya Peace Treaty between the Ottoman Empire and Iran (June 1, 1555) and Georgia, str. 191-197.

¹²³ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 11.

¹²⁴ LOCKHART, L. European Contacts with Persia, 1350 – 1736, str. 243.

¹²⁵ Ibid, str. 245-246.

¹²⁶ HUREWITZ, J. C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750, str. 102.

¹²⁷ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 246.

¹²⁸ LOCKHART, L. European Contacts with Persia, 1350 – 1736, str. 245.

¹²⁹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 30.

¹³⁰ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 67-68.

¹³¹ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 120-121.

3.8. Modernizace armády

Během dlouhých let Tahmáspova válčení se naplno projevila potřeba modernizace armády, se kterou započal již jeho otec. V průběhu 16. století skeptický šáh uznal důležitou úlohu moderních zbraní ve válce a začal přezbrojovat armádu. Nově byla nastálo zavedena děla či jiné střelné zbraně, jež byly nejčastěji dovezeny z jižní Evropy. Peršané se postupem času propracovali i k samotné výrobě zbraní, jejichž kvalita přesahovala úroveň zbraní jiných zemí té doby. Zároveň se jezdci kavalérie naučili využívat jak střelnou zbraň, tak i luk, aniž by jim jakkoliv překážely v pohybu.¹³²

3.9. Nevyužité kontakty a poslední šáhova léta

Roku 1561 se šáhovi naskytlá obdobná šance jako osmanskému sultánovi ve 40. letech 16. století. Do Qazvínu dorazil anglický vyslanec Anthony Jenkinson s nabídkou spojení, vojenské pomoci či pomoci se zásobováním, dodávkou zbraní popřípadě možnosti další spolupráce. Avšak šáh, poté co zjistil, že Anthony Jenkinson je křesťan, nevyužil jeho nabídky a vykázal jej z říše.¹³³

Poslední léta svého života šáh strávil v ústraní a nejevil zájem o veřejný život. Roku 1574 onemocněl a po požití smrtelného jedu zemřel.¹³⁴

¹³² LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*, str. 112.

¹³³ LOCKHART, L. *European Contacts with Persia, 1350 – 1736*, str. 383-384.

¹³⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 248.

4. Ismá'íl II.

Ismá'íl II. se narodil jako syn šáha Tahmáspa I. roku 1537.¹³⁵ V mládí, roku 1547, byl Ismá'íl II jmenován guvernérem problematické provincie Šírván,¹³⁶ kde často uplatňovali svůj vliv Osmané.¹³⁷ Rok po jeho jmenování guvernérem se účastnil bitvy u Kars, kde se 7 tisíce mužů dobyl pevnost, a tím i strategický bod u osmanských hranic.¹³⁸ Roku 1549 zemřel Bahrám Mírzá, od kterého se očekávalo, že nastoupí na trůn po Tahmáspově smrti.¹³⁹ Nový dědic, Ismá'íl II., byl vybrán okamžitě.¹⁴⁰ Následovalo jeho jmenování velitelem vojsk. V této funkci se se svými jednotkami účastnil dobývání osmanského Erzurum v 50. letech 16. století. Zde jeho vojsko způsobilo nemalé ztráty v řadách západního nepřítele. Jako velitel armády se osobně účastnil několika dalších bitev v kavkazské oblasti v polovině 16. století. Při těchto nájezdech jeho jednotky pokaždé zapříčinily velké problémy osmanské straně.¹⁴¹

4.1. Věznění

Nicméně roku 1556 byl Ismá'íl poslán na rozkaz svého otce do Herátu.¹⁴² Zde měl Ismá'íl zastat post guvernéra provincie Chorásán¹⁴³ a nahradit tak stávajícího Mohammad Chána Šarafoddína. Nový guvernéř se však dlouho v provincii nezdržel, jelikož se o rok později navracel do Qazvínu. Ismá'ílov návrat doprovázely komplikace, neboť byl podezřelý z velezrady. Z toho důvodu jej Tahmásp I. uvrhl do vězení.¹⁴⁴ Posléze se Ismá'íl přesunul do vězení v hradu Qahqaha, kam za ním dorazili spolehliví ochránci jako vězeňská stráž.¹⁴⁵ Hrad Qahqah byl tedy spíše improvizovaným vězením, nicméně Ismá'íl v něm strávil téměř 20 let svého života.¹⁴⁶ Zajímavé návštěvy ve vězení mu poskytl sunnitský učenec Machdúm Šarífí. Otázkou zůstává, jak velký vliv na budoucího šáha měl.¹⁴⁷

¹³⁵ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 29.

¹³⁶ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹³⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 245.

¹³⁸ ZARDABLI, I. b. *The History of Azerbaijan: from ancient times to the present day*, str. 283.

¹³⁹ GRAY, B. *The Arts in the Safavid Period*, str. 886.

¹⁴⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 48.

¹⁴¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 243.

¹⁴² NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 29.

¹⁴³ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹⁴⁴ SICKER, M. *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*, str. 1.

¹⁴⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 247-248.

¹⁴⁶ PRICE, M. *Iran's Diverse Peoples: A Reference Sourcebook*, str. 72.

¹⁴⁷ GHOLSORKHI, S. *Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History*, str. 480-481.

4.2. Boje o trůn

Když za záhadných okolností zemřel šáh Tahmásp I. roku 1576, neměl jmenovaného žádného nástupce na trůn. Toho okamžitě využily dvě skupiny.¹⁴⁸ První, která podporovala Hajdara Mírzu vedená kmenem Ostajlu a Gruzínci.¹⁴⁹ Druhá skupina, která byla podporována princeznou Parí Chán Chánom spolu s většinou turkmenských kmenů a upřednostňovala jako dědice trůnu Ismá'íla.¹⁵⁰ Hajdar se však trůnu nedočkal, jelikož se zapletl do potyčky, ve které ho oponenti odstranili. Pod vlivem těchto událostí byl dědic trůnu propuštěn z vězení téhož roku. Před Hradem Qahqah na Ismá'íla čekalo na 30 tisíc Qizilbašů. Jeho cesta pokračovala dále do Qazvínu, kde byl v srpnu roku 1576 korunován novým šáhem Safíjovské říše.¹⁵¹ Mezi jeho první rozhodnutí patřilo přeobsazení klíčových vojenských a administrativních pozic. Dosavadní úředníky nechal odstranit.¹⁵² Na většinu míst byli dosazeni důvěryhodní emírové z klanů Mawsellu a Takkalu. Oba klany Ismá'íla dlouhodobě podporovaly a stály na jeho straně i při rozhodování o novém panovníkovi.¹⁵³

Roku 1576¹⁵⁴ šáh nařídil popravu většiny svých mužských příbuzných, kteří by ho mohli ohrozit.¹⁵⁵ Výjimkou byl jeho bratr Mohammad Chodábände, jenž byl téměř slepý. On i se svými syny unikl této zkáze, což umožnilo pokračování vlády rodové dynastie v Persii. Zbytek jeho bratrů a bratranců byl během roku postupně vyvražděn.¹⁵⁶

4.3. Vztah s Osmany

Během svého krátkého panování šáh nedodržel mírovou dohodu s Osmany z roku 1555. Porušení nastalo nabádáním Kurdů, kteří se nacházeli u západních hranic říše, k nepřátelství s Osmanskou říší. Tím by Safíjovci získali další spojence proti svému nepříteli. Roku 1577 se osmanský sultán Murad III. rozhodl využít nestabilní situace uvnitř Safíjovské říše a zakročit ve svůj prospěch. Měl taktéž v úmyslu porušit mírovou smlouvu z Amasje tím, že obsadí Gruzii, Ázerbajdžán a Šírván. To by znamenalo odstartování nové vlny osmansko-perských bojů. Otázkou zůstává, zda by za počátek

¹⁴⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 248-248, 251.

¹⁴⁹ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 69.

¹⁵⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 247.

¹⁵¹ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 69.

¹⁵² KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹⁵³ ZARDABLI, I. b. *The History of Azerbaijan: from ancient times to the present day*, str. 284.

¹⁵⁴ MITCHELL, C. P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*, str. 148.

¹⁵⁵ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹⁵⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 251.

sporů označoval až přímý kontakt, či bychom mohli hovořit již o dřívějším porušení smlouvy a tento krok brát pouze jako další bod v dobře promyšleném sultánově plánu.¹⁵⁷

4.4. Kontroverzní rozhodnutí a jeho následky

Dalším významným šáhovým rozhodnutím lze označit uznání sunnitského islámu v říši. Tento krok byl kontroverzní, nicméně vedl k oslabení šíitských kleriků. Ti nabývali na moci, s čímž šáh nesouhlasil.¹⁵⁸ Ismá'íla pravděpodobně ovlivnily myšlenky sunnitského směru islámu skrze návštěvy Machdúma Šarífího, který šáha navštěvoval během jeho pobytu ve vězení, jak již bylo zmíněno.¹⁵⁹ Prosunnitská politika vyděsila nejen qizilbašské emíry, ale i jeho sestru Parí Chán Chánom, která jej podporovala v cestě na trůn. Zjevně proto mohla souhlasit se spojením s qizilbašskými emíry v plánu na odstranění šáha.¹⁶⁰ V této době již mocná princezna očekávala svou vraždu.¹⁶¹ Nicméně k tomu nedošlo, neboť v listopadu roku 1577 šáh požil otrávené opium.¹⁶² Ráno dalšího dne byl nalezen mrtev v náručí svého milence.¹⁶³ Právě jeho drogová závislost nejspíše dala šanci jeho odpůrcům na odstranění hlavy státu.¹⁶⁴ Dalším vysvětlením jeho úmrtí by mohla být kolika. O tom jak moc šlo o dílo náhody či plánovanou vraždu se vedou pouze dohady.¹⁶⁵ Jeho tělo bylo uloženo ve svatyni v Qazvínu.¹⁶⁶ Lze konstatovat, že za jeho krátkého panování se říše dostala do velké krize, ze které jí nepomohl ani další nástupce na trůn, Mohammad Chodábande.¹⁶⁷

¹⁵⁷ MATTHEE, R. *The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes*, str. 5, 10-11, 19.

¹⁵⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 252.

¹⁵⁹ GHOLSORKHI, S. *Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History*, str. 480-481.

¹⁶⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 252.

¹⁶¹ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 70-71.

¹⁶² MATTHEE, R. *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900*, str. 104

¹⁶³ GHOLSORKHI, S. *Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History*, str. 483.

¹⁶⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 253.

¹⁶⁵ GHOLSORKHI, S. *Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History*, str. 483.

¹⁶⁶ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 181.

¹⁶⁷ MATTHEE, R. *The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes*, str. 5.

5. Mohammad Chodábande

Mohammad Chodábande se narodil roku 1532 v Tabrízu.¹⁶⁸ Již o pět let později se stal novým guvernérem Herátu, nicméně faktická moc spočívala s rukou Mohammada Chána Šarafoddína, jenž byl původně guvernérem Bagdádu. O tuto pozici přišel následkem revolty svého kmene Takkalu proti šáhovi. Mohammad Chán Šarafoddín však zůstal loajální vůči vládci, tudíž ho šáh vyslal spolu s Mohammadem Chodábandem do Herátu. V tuto dobu se Herát dostal opět z područí Uzbeků pod safijovskou nadvládu a provincie Chorásán se stala základnou armády pro budoucí výboje na východ.¹⁶⁹ Na rozdíl od svých bratrů se Mohammad Chodábande neúčastnil nejrůznějších rebélií proti svému otci Tahmáspovi I., což bylo z velké části důsledkem jeho vrozené oční vady. Byl téměř slepý,¹⁷⁰ tudíž by nezískal ani potřebnou podporu k revoltě proti šáhovi.¹⁷¹ Nicméně jeho zdravotní obtíže mu možná zachránily život.¹⁷² V době vlády šáha Ismáíla II. probíhaly velké čistky v rodině, kdy si šáh připadal ohrožen svými bratry a bratranci.¹⁷³ Mohammad Chodábande nebyl výjimkou na jeho seznamu obětí, ale nebyl ani na předních příčkách.¹⁷⁴ Tudíž než na něj přišla řada, šáh zemřel,¹⁷⁵ aniž by byl jeho rozkaz splněn.¹⁷⁶

5.1. Nástup na trůn

Roku 1577, když Ismáíl II. nečekaně skonal pravděpodobně následkem požití jedu, se Mohammad Chodábande nacházel v Šírázu, kde se skrýval před svým bratrem. Po bratrově smrti se přestěhoval do Qazvínu a zde byl zvolen i přes svůj handicap novým šáhem. Důvodem jeho zvolení na tuto pozici zapříčinila jeho lehce ovladatelná povaha, kterou mohli silnější hráči využít ve svůj prospěch.¹⁷⁷ Korunovace proběhla v únoru roku 1578. Z počátku se zdálo býti úlevou, že se země zbavila tyрана a na trůn nastoupil nedespotický panovník.¹⁷⁸ Pravdou však zůstává fakt, že byl šáh Mohammad slabý a neschopný vlády.¹⁷⁹ Ve státních záležitostech ho natolik zastupovali jinými, že v mnoha

¹⁶⁸ KISHWAR, R. Gender Patronage: Women and Benevolence during the Early Safavid Empire, str. 127.

¹⁶⁹ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 239.

¹⁷⁰ HUREWITZ, J. C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750, str. 100.

¹⁷¹ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 247.

¹⁷² HUREWITZ, J. C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750, str. 100.

¹⁷³ GHOLSORKHI, S. Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History, str. 481.

¹⁷⁴ NIAZ, I. *Old World Empires: Cultures of Power and Governance in Eurasia*, str. 119-120.

¹⁷⁵ HUREWITZ, J. C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750, str. 100.

¹⁷⁶ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 2561.

¹⁷⁷ SAVORY, R. M. Iran under the Safavids, str. 70.

¹⁷⁸ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 253.

¹⁷⁹ MOMEN, M. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*, str. 110.

pramenech se jeho jméno jako vládce Safíjovské říše vůbec nevyskytuje. Často je místo něj zmiňován Soltán Hamza Mírzá, který ale nikdy tohoto postavení nedosáhl.¹⁸⁰

Právě šáhova neschopnost vládnout a touha po udržení stávajícího rozložení sil uvnitř říše dala zapříčinit novým bojům o moc. Již dříve byla jasná nevraživost mezi kmeny a jejich zájmy. Teď měly otevřené pole působnosti, čehož využívaly pro prosazování vlastních cílů. Nejzřetelněji se opět projevil frakce kmene Qizilbaš. Do sporů a intrik se obratem přidali i další vysoce postavení hodnostáři z celé říše. Nejednalo se pouze tedy pouze o mezikmenové spory.¹⁸¹ Přítrž těmto hádkám učinil až nový šáh Abbás I.¹⁸²

5.2. Postavení žen

Důležité postavení za vlády šáha Mohammada náleželo také ženám. Je známo, že princezna Parí Chán Chánom měla velký vliv již za předchozího šáha, kterému dopomohla k jeho postavení.¹⁸³ Nicméně její vliv přetrvával i nadále. Byla velmi schopná a ambiciózní, což z ní dělalo nepřijemného soupeře. Vyznala se v intrikách a neváhala jednat s kmeny, aby dosáhla svých cílů.¹⁸⁴ Velké zastání měla u svého čerkeského strýce,¹⁸⁵ avšak umění vyjednávání předvedla i s qizilbašskými kmeny.¹⁸⁶ Pravděpodobně se zapletla do smrti Ismá'íla II.¹⁸⁷ Další důležitou ženou ve státě byla šáhova manželka Chair al-Nisá Begum, známá též jako Mahd-e Oljá. Ta pocházela z mazandaránské šlechty a byla velmi ambiciózní. Stejně tak jako Parí Chán Chánom uměla využít příležitosti. To se projevilo při návštěvě velkovezíra v Šírázu. Zde ho Mahd-e Oljá získala na svou stranu a získala tak cenného spojence z hlavního města.¹⁸⁸ Velkovezír na spojenectví netratil, jelikož ho Mohammad Chodábande po své korunovaci ponechal na pozici velkovezíra říše.¹⁸⁹ Nástupem nového šáha na trůn se zároveň zvýšily ambice jeho ženy, která se toužila stát přímou aktérkou v politickém dění.¹⁹⁰ Spolu s jejím nástupem přišla o své příznivce Parí Chán Chánom a posléze i o svůj život.¹⁹¹ Rozkazy vydávala

¹⁸⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 253.

¹⁸¹ *Ibid.*, str. 254.

¹⁸² AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 75.

¹⁸³ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹⁸⁴ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 70.

¹⁸⁵ SOUDAVAR, A. *The Patronage of the Vizier Mirza Salman*, str. 216.

¹⁸⁶ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 70.

¹⁸⁷ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

¹⁸⁸ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 72.

¹⁸⁹ ABRAHAMS, S. *A Historiographical Study and Annotated Translation of Volume 2 of the Afzal al-Tavárikh by Fazli Khúzání al- Isfahání*, str. 12.

¹⁹⁰ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 72.

¹⁹¹ MITCHELL, C. P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*, str. 161.

Mahd-e Oljá z ženské části domu, kam si hodnostáři každé ráno chodili pro nová nařízení. Při této příležitosti často schvalovala i nové vyhlášky. Šáhova žena také disponovala privilegiem jmenování nových armádních důstojníků. Nicméně její vliv netrval příliš dlouho, jelikož roku 1579 byla zavražděna. Za její smrtí stál pravděpodobně rozlícený dav žen, který přiměl emíry, aby ji nechali zabít.¹⁹² Mahd-e Oljá byla uškrcena v harému pod záminkou zrady kvůli jejímu milostnému vztahu.¹⁹³ Tím se opět otevřela otázka vlivu v říši, jelikož bylo jasné, že šáh se faktické vlády nechopí. O slovo se opět přihlásili qizilbaští vůdci. Ti se snažili dostat k moci a zároveň odstranit Peršany z vysokých pozic v říši. Šáh si zřejmě částečně uvědomoval nebezpečí pramenící z této situace, což deklaroval v dopise qizilbašským emírům. Upozorňoval je totiž na vztah šejcha a jeho následovníků, což odkazovalo na počátky říše. Zřejmě se tedy súfijská tradice udržovala i nadále živá. Řešením této situace byla možnost násilné smrti obou zúčastněných.¹⁹⁴

Nestabilní situaci a neschopnost šáha si samozřejmě neuvědomovaly pouze kmeny uvnitř říše a harém, ale i nepřátelé za hranicemi. Roku 1578 odvrátil uzbecký útok guvernér Mašhadu. Toto napadení však bylo pouze předzvěstí dalších uzbeckých výbojů.¹⁹⁵

5.3. Konflikty s Osmany

Situace na západní hranici nebyla o nic lepší. Osmané, kteří utrpěli porážku v Evropě, obrátili svou pozornost na východ. Zde se sultán rozhodl jednat, i přes nesouhlas hlavního vezíra Mehmeda Soqollu,¹⁹⁶ který navrhoval dodržovat mírovou dohodu s Amasje.¹⁹⁷ Současný sultán Murad III., jenž se dostal k moci roku 1574, měl v úmyslu využít situace v Šírvánu, povstání u hranic a podpory především gruzínských knížat, kteří s ním sympatizovali. Na popud osmanského panovníka tedy započala nová vlna osmansko-perských válek, ke kterým se schylovalo již za vlády Ismáíla II.¹⁹⁸ Tato vlna konfliktů se odehrávala během let 1578-1590, kdy jí ukončil až šáh Abbás I. podepsáním Istanbulské smlouvy.¹⁹⁹ Zpočátku se Osmané snažili zdestabilizovat především kurdské oblasti, jež nabádali k revoltám proti režimu. Dále postupovali

¹⁹² ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 255.

¹⁹³ SAVORY, R. M. Iran under the Safavids, str. 72-73.

¹⁹⁴ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 255-256.

¹⁹⁵ Ibid., str. 256-257.

¹⁹⁶ MATTHEE, R. The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes, str. 4, 11, 14.

¹⁹⁷ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 257.

¹⁹⁸ MATTHEE, R. The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes, str. 4, 11, 14.

¹⁹⁹ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 257, 266.

taktikou dobývání menších měst a hradů s malými oddíly, které tak měly získat i část otroků. Následně přišlo na řadu shromáždění armády, uváděné počty se liší, nicméně se jednalo zhruba o 100 tisíc mužů, kteří byli vybaveni až 500 děly. Toto vojsko se shromažďovalo ve městě Erzurum a chystalo se obsadit Šírván. Cestou se armáda zastavila u Karsu, kde osmanský generál moudře rozhodl o nové výstavbě pevnosti, jejíž původní části padly v bitvě roku 1540. Tím se dostalo Osmanům nového opevnění říše.

Zprávy o pohybující se armádě dospěly až k safíjovskému dvoru. Šáh dal tedy pokyn k sestavení armády na západě říše. Jeho jednotky čítaly pouze 34 tisíc mužů, jelikož informace o nepřátelské armádě byly nedostačující. Generál stojící v čele safíjovských jednotek, poslal vlastní zvědy k osmanské armádě. I přes nově nabyté informace o počtu nepřátelských vojáků se rozhodl nečekat na posily a využít momentu překvapení. Roku 1578 proběhla bitva u Childiru, kde se dočkala safíjovská strana porážky. Bylo zabito přes 5000 tisíc safíjovských mužů a 3000 jich padlo do zajetí. Dále pokračovala osmanská vojska do Gruzie, kde jim místní vládci sami nabídli spolupráci kvůli společnému sunnitskému vyznání.²⁰⁰ Armáda posléze putovala do Šírvánu, kam své jednotky poslal i krymský vládce, nicméně trvalé vítězství ani jedna atakující strana nezískala. Osmanský generál se svou armádou následně nezvládl ani rozhodující krok do středu Safíjovské říše, jelikož poražené jednotky posléze často vítěze zatlačily nazpět. Nicméně vojenské útvary tohoto osmanského generála nebyly jediné, které operovaly v regionu. Roku 1584 konfrontoval safíjovský korunní princ Hamza osmanské generály, kteří se svou armádou zahájili invazi do Tabrízu. Bohužel Hamza neuspěl²⁰¹ a Tabríz následně padl do rukou nepřítele roku 1585.²⁰² Kromě neúspěchu v bitvě musel Hamza řešit i spory uvnitř svého tábora. Rok po jeho neúspěšné obraně Tabrízu se dočkal smrti z rukou nájemného vraha.²⁰³

5.4. Vnitřní spory

Úspěchy nepřátelských vojsk byly dány i nestabilní vnitřní situací. Nejen neschopnost šáha hrála roli. V tomto případě i spory mezi kmeny, jelikož Qizilbaši stále tvořili páteř celé armády. Bohužel své kmenové zájmy stavili nad zájmy říše, tudíž

²⁰⁰ MATTHEE, R. *The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes*, str. 15-18.

²⁰¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 257, 261.

²⁰² AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 74.

²⁰³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 261.

vojenská bojeschopnost byla do velké míry oslabena.²⁰⁴ Kvůli sporům uvnitř říše došlo k rebélii roku 1581 v provincii Chorásán. Ta se v jejím důsledku dokonce na chvíli odtrhla od centrální vlády.²⁰⁵

5.5. Konec vlády

Nastalá situace zkomplikovala další vývoj uvnitř říše, neboť se hledal nový dědic trůnu. Opět se do situace vložily kmeny, kdy se Abbás prosadil jako šáhův následník.²⁰⁶ Po Abbásově korunovaci roku 1588,²⁰⁷ měl být Mohammad Chodábände se svým synem Abu Talibem převezeni do Alamútu, kde byli údajně drženi. Přesné datum Mohammadovi smrti je neznámé, nicméně se jednalo o konec 16. století, nejspíše během let 1595-1596.²⁰⁸

²⁰⁴ SAVORY, R. M. *The Principal Offices of the Šafawid State during the Reign of Ṭahmāsp I (930-84/1524-76)*, str. 84.

²⁰⁵ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 73-74.

²⁰⁶ HUREWITZ, J. C. *Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750*, str. 100.

²⁰⁷ MITCHELL, C. P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*, str. 176.

²⁰⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 261-262.

6. Abbás I.

Abbás I. se narodil 27. ledna 1571 v Herátu a byl třetím synem Mohammada Chodábandeho.²⁰⁹ Jeho matkou byla Khayr al-Nisa Begum, dcera provinčního guvernéra Mázandaranu, jejíž původ byl²¹⁰ odvozován od imáma Alího Zajnulábídína.²¹¹ V mládí se o Abbáse starala matka Alí Qolího, který byl guvernérem provincie Herát.²¹² Posléze, Abbás musel navzdory svému útlému věku zaujmout dle tradice místo guvernéra Chorásánu.²¹³

6.1. Cesta k moci

Abbásova cesta k moci byla částečně dílem náhody, přesto říši vládl dlouhých 42 let a svým jednáním se zapsal do historie. Původně ho měl totiž potkat stejný osud jako jeho strýce či jiné příbuzné, tedy smrt či oslepení. Většina jeho mužských příbuzných vypadla z boje o trůn tím či oním způsobem, a to na příkaz šáha Ismá'íla II., který v té době vládl. Šáh Ismá'íl II. nenechal nic náhodě a vydal příkaz k zabití malého Abbáse. Tou dobou, v zimě roku 1577, však vybraní příslušníci kmene Qizilbaš šáha odstranili. Krátce po Ismá'ílově smrti byl vyslán kurýr s novými příkazy. Ty rušily původní plány na zabití Abbáse, jenž se momentálně nacházel v Herátu. Nicméně nové rozkazy by se nedostaly k příjemci včas a Abbásův osud by byl zpečetěn nebýt včasného zásahu Alí Qolí Chána Šamlu. Ten původní rozkazy pozdržel na tak dlouho, jak jen mohl. Později se Alí Qolí stal Abbásovým opatrovníkem.²¹⁴

Po smrti Ismá'íla II. se chopil moci Abbásův otec Mohammad Chodábände a uplatnil tak svůj dědický nárok na trůn. Nový šáh byl postarší téměř slepý muž, který byl lehce ovlivnitelný.²¹⁵ Zprvu ho ovládala jeho žena Mahd-e Oljá, poté se ocitl pod vlivem náčelníků turkmenských a qizilbašských kmenů. V této době vůdci qizilbašských kmenů, konkrétně Šamlu a Ostajlu, vyjádřili věrnost a podporu mladému Abbásovi, kterému bylo pouhých deset let. Ten samý rok, 1581, náčelníci neváhali a podpořili vzpouru v Chorásánu.²¹⁶ Spolu se slabou vládou Mohammada Chodábandeho přišla i vlna útoků na říši. Kromě osmanského porušení smlouvy z Amasje využívají situaci i Uzbeki na

²⁰⁹ KIA, M. *The Ottoman Empire*, str. 97.

²¹⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 255.

²¹¹ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 71.

²¹² BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 27.

²¹³ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 283.

²¹⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 251, 259, 276.

²¹⁵ KATOZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 121.

²¹⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 255-256, 261.

východě. Roku 1587 rozjíždějí svou drtivou kampaň do Chorásánu. Uzbeki rychle postupovali a hrozilo dobytí celé provincie. V této době je Abbásovi 15 let a nachází se se svým poručníkem Moršed Qolí Chánem Ostajlu v Herátu. S obavami o vlastní život Moršed Qolí neváhal a rozhodl se pro zajištění nejen své budoucnosti, ale budoucnosti celé říše. Vydal se tedy se svým chráněncem do hlavního města říše, Qazvínu. Zde měl připravený jasný plán, jak dostat Abbáse k moci. To se také stalo, přesvědčil šáha Mohammada Chodábandeho, aby se vzdal koruny ve prospěch svého syna Abbáse. Po tomto kroku byl 17 letý Abbás korunován šáhem Safíjovské říše roku 1588.²¹⁷ Nicméně neoficiálně byl prohlášen panovníkem již o rok dříve.²¹⁸ Moršed Qolí, který novému šáhovi dopomohl k jeho postavení, nebyl opomenut.²¹⁹ Za odměnu získal post hlavního ministra, což z něj v praxi udělalo nejmocnějšího muže říše.²²⁰

Šáh se rozhodl zastavit postup nepřátelských vojsk hned z počátku své vlády. Když se roku 1587 dostal Abbás k moci, Osmané ovládali území bývalého hlavního města Tabríz, dále Erzurum, Jerevan či Gruzii. Také si zajistili přístup ke Kaspickému moři.²²¹ Bohužel stav Safíjovské říše mu nedovolil se vydat ihned do boje proti svým nepřítelům. Nicméně to mu nezabránilo pomstít smrt své matky. Nechal zabít tři muže, kteří plánovali její vraždu, a další čtyři vyhnal ze země. Dále se chtěl zbavit svého poručníka a rádce Moršed Qolí Chána. Ten jej oženil s vdovou po zesnulém bratrovi Hamzovi a do klíčových pozic dosadil vlastní lidi, kteří šáha omezovali v jednání.²²² Klíčovou chybou, kterou Moršed Qolí udělal, bylo nevyslechnutí šáhova naléhání, aby pomohl v Uzbeky ohrožované východní provincií.²²³ Jakmile se o tomto Abbás dozvěděl, chtěl, aby se armáda vydala na pomoc jeho starému příteli Alí Qolímu, který setrval v Herátu. Moršed však nepodnikl žádné kroky v tomto směru z obavy ze silnějšího nepřítele a čekal, až bude provincie dobytá. Teprve poté se jal vyslat armádu. Pro Abbáse bylo toto jednání jasným znamením. Rozhodl se zbavit Moršeda a pomstít tak smrt svého bývalého opatrovníka Alí Qolího. Roku 1589 se dohodl s některými vůdci z kmene Qizilbaš na

²¹⁷ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 122.

²¹⁸ BLOW, D. *Shah Abbas: The Ruthless King Who Became an Iranian Legend*, str. 30.

²¹⁹ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 286.

²²⁰ TAPPER, R. Shāhsevan in Šafavid Persia, str. 327.

²²¹ CHALABIAN, A. The scorched-earth strategy that Shah Abbas I used against the Turks in Armenia was disaster for the Armenians, str. 22-24.

²²² BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 36-37.

²²³ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 264.

jeho vraždě. Tím se stal Abbás samostatným vládcem a suverénním panovníkem Safijovské říše.²²⁴

6.2. Budování nových jednotek

Jako šáh si nedělal iluze o loajalitě kmenů. Již v mládí zakusil bezohlednost, s jakou kmeny jednaly ve svůj prospěch. Stal se svědkem vraždy svého opatrovníka a posléze dokonce vlastní matky. Během dalších let byl sám se svými bratry a otcem považován pouze za loutku v rukách kmenů, které jednaly toliko v souladu s vlastními zájmy. Tyto negativní zážitky v něm zanechaly nerasmazatelnou stopu do budoucna. Při nástupu na trůn a oficiálním získání moci si šáh velice dobře uvědomoval postavení kmene Qizilbaš, se kterým si musel poradit, aby mohl být opravdovým vládcem a nejen jejich loutkou. Fakt, že kmen Qizilbaš stále tvořil hlavní vojenskou sílu říše, představoval klíčový problém. Jejich odstavení by bylo možné, ale nevýhodné, jelikož na západě říše přetrvávaly problémy s útočícími oddíly Osmanů. Šáh tedy přišel s řešením, které částečně uvedl do praxe již jeden z jeho předchůdců šáh Tahmásp I. To spočívalo ve zformování nových bojových oddílů. Vojáci, kteří by do vojenských jednotek spadali, by byli rekrutováni z *gholámán-e chásse-je šarífa*, služebníků koruny. V tomto případě měl šáh na mysli křesťanské otroky a služebníky dovezené již za panování Tahmáspa I. z oblastí Kavkazu, Arménie či Gruzie. Vojáci v armádě tedy byli Arménci, Gruzínci a Čerkesové. Tito otroci samozřejmě konvertovali k islámu,²²⁵ či k tomu byli posléze donuceni. Za Abbáse si tato vrstva obyvatel vedla nebyvale dobře. Byly jim udělovány pozice nejen v armádě, ale i na královském dvoře, kde samozřejmě všichni spadali pod šáha.²²⁶ V roce 1616 do říše přišlo asi 130 tisíc Gruzínců, roku 1604 zhruba 20 tisíc Arménů a několik desítek tisíc Čerkesů.²²⁷ Část z nich se živila jako řemeslníci, farmáři, obchodníci²²⁸ či právě jako vojáci. V armáda získali možnost propracovat se i k vyššímu postavení.²²⁹ Jejich počty se zvýšily ve vojenských jednotkách z doby panování Tahmáspa I. z několika stovek až na 15 tisíc dobře vycvičených kavaléristů, kteří byli pouze zlomkem z celkového počtu vojáků.²³⁰ Dalším opatřením pro omezení moci

²²⁴ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavid*, str. 77, 83.

²²⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 262-265.

²²⁶ ROY, K. *Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750*, str. 115-116.

²²⁷ SAVORY, R. M. *The Safavid Administrative System*, str. 365.

²²⁸ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 286.

²²⁹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 265.

²³⁰ SAVORY, M. *The Safavid Administrative System*, str. 366.

Qizilbašů bylo přesunutí guvernérů do jiných oblastí, takže museli budovat síť svých věrných poddaných od nuly.²³¹

Výhoda nově zbudovaných jednotek spočívala v loajalitě. Jejich oddanost patřila pouze šáhovi a nebyli nijak vázáni ke kmeni Qizilbaš, což se šáhovi jevilo jako velmi důležitý faktor vzhledem k jeho zkušenostem.²³² Tímto mohl odstavit Qizilbaše od moci a vlivu v říši. Gruzínský vůdce jedné z nově zbudovaných jednotek Allahverdi Chán²³³ pomohl šáhovi odstranit Moršed Qolího, který nabýval značné moci. Tímto krokem zahájil svou vlastní cestu k lepšímu postavení v říši.²³⁴ Roku 1595 se stal guvernérem jedné z nejbohatších provincií v říši Fárs. Jeho moc a prestiž vzrostla ještě více o tři roky později, kdy se stal velitelem ozbrojených sil.²³⁵

V krátkodobém časovém horizontu bylo sice pro šáha vytvoření těchto jednotek spásou před nechtěným vlivem kmene Qizilbaš. Bohužel z dlouhodobého hlediska se ukázalo toto rozhodnutí jako nesprávné, neb vojáci neměli tak dobré bojové schopnosti jako původní armáda. Zároveň stejně tak jako kmen Qizilbaš, se i oni postupem času zapletli do četných dvorských intrik, čehož si všimly i královny a konkubíny v šáhově harému. Ty se nebály využít jakékoliv příležitosti, aby dostaly své potomky k moci.²³⁶

Než byl Abbás schopen vytvořit bojeschopnou armádu, trvalo to téměř deset let. Armáda čítala kolem 10 tisíc kavaleristů vyzbrojených především mušketami. Tato jednotka vévodila svou velikostí, žádná jiná armáda na světě v té době neměla tak početný oddíl kavaleristů.²³⁷ Dále jednotku mušketýrů pyšníci se počtem 12 tisíc mužů. Další důležitou složkou armády byla artilérie, kam patřilo také zhruba 12 tisíc mužů. Kromě armády šáh navýšil i svou osobní stráž, jež byla vybrána z řad vojáků nového typu, na počet tři tisíce mužů. Celá síla nově vybudované armády činila okolo 37 tisíc mužů, kteří spadali pod přímou pravomoc šáha.²³⁸

²³¹ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 106-107.

²³² ROY, K. *Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750*, str. 115-116.

²³³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 265.

²³⁴ KIA, M. *The Ottoman Empire*, str. 100.

²³⁵ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 81-82.

²³⁶ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 107.

²³⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 266.

²³⁸ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 79.

Kromě vojáků šáh pracoval i na technickém vylepšení své armády. Až 500 kusů děl měla armáda volně k dispozici.²³⁹ K modernizaci vojska přispěli i zahraniční vyslanci. V tomto případě využil přítomnosti na jeho dvoře sira Anthony Shirleyho a jeho bratra Roberta Shirleyho,²⁴⁰ kteří byli vyslanci hraběte z Essexu.²⁴¹ Bratři Shirleyové přijeli za šáhem s neoficiální nabídkou spolupráce proti osmanskému nepříteli koncem 16. století. Roku 1600 se již zmíněný Allahverdi Chán rozhodl ve spolupráci s Robertem Shirleyem pokračovat v rozšíření armády, což se jim dařilo, neboť se armáda rozrostla až na 37 tisíc vojáků z křesťanských oblastí.²⁴²

Kromě nových armádních jednotek, šáh Abbás zřídil i speciální oddíl poddaných, kteří pojídali živé vězně. Kanibalismus byl běžný trest již za panování Mohammada Chodábandeho. Tito muži byli urostlí, nosili výrazný šat a speciální klobouky zdobené perím sov a jeřábů. Pojídání vězňů se konalo v královské přítomnosti, popřípadě se jednotka nacházela u soudů, kde taktéž požívala odsouzené jedince. Měli tak zastrašit přihlížející soudního přelíčení. Oběti byly zbaveny nejprve uší a nosů, poté následovaly orgány, jež byly taktéž snědeny přímo z těla odsouzeného jedince. Tento akt měl posílit šáhovo postavení a zastrašit tak případné odpůrce.²⁴³

Modernizace armády však nešla uskutečnit ze dne na den. Šáh potřeboval čas na tyto kroky, aby byl v budoucnu schopen čelit svým úhlavním nepřátelům, tedy tradičně Uzbekům na východě a Osmanům na západě říše.²⁴⁴ Potřebný čas získal podepsáním Istanbulské smlouvy. Tato smlouva z roku 1589/1590 přenechala území Karabachu, Dagestánu, Gandže, Ázerbajdžánu, Gruzie, Lorestánu a Kurdistánu Osmanům. Vrcholem bylo i přenechání dřívější chlouby říše, bývalého hlavního města Tabríz.²⁴⁵ Co se týká východních provincií, šáh neměl dostatek sil, aby udržel některé tradiční cíle nepřitele. Padl Herát, Mašhad následován Níšápurem, přes který uzbecká armáda pokračovala

²³⁹ ROY, K. *Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750*, str. 105.

²⁴⁰ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 284.

²⁴¹ FERRIER, R. W. *The European Diplomacy of Shāh 'Abbās I and the First Persian Embassy to England*, str. 76.

²⁴² ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 265-266.

²⁴³ BASHIR, S. *Shah Isma'il and the Qizilbash: Cannibalism in the Religious History of Early Safavid Iran*, str. 248-249.

²⁴⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 262.

²⁴⁵ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 50.

dále.²⁴⁶ Roku 1594 dobyli indičtí Mughalové nazpět Kandahár, který byl prakticky od roku 1537 v područí Safijovské říše.²⁴⁷

6.3. Nové posty

Spolu se vznikem nových vojenských jednotek se zrodily i nové posty v armádě. Ty se musely rovnoměrně rozdělit a obsadit. Velitel pluku (*gholámú*) a velitel pluku mušketýrů (*túfangčí*) představovali dva ze šesti nejvýznamnějších postů v armádě.²⁴⁸ Tyto nové důstojnické funkce však převzaly pravomoce *amíra ol-omará*, jenž byl vůdčí silou qizilbašských ozbrojených jednotek, tudíž ztratil velkou část svého vlivu. Funkce *amíra-al-omará* nakonec²⁴⁹ byla nahrazena funkcí *sardár-e laškaru*, což byla v podstatě ta samá funkce akorát v globálním využití. Nevztahovala se pouze na kmen Qizilbaš, ale znamenala post vrchního velitele celé armády. Prvním důstojníkem v této funkci byl gruzínský Allahverdi Chán.²⁵⁰ Nicméně této funkci se ještě dostalo obrody tykající se především pojmenování. Název byl později změněn na *sepáhsálár-e koll-e laškar-e Írán*, což byl pojem užívaný ve starších obdobích. Do této funkce byli většinou jmenováni vojáci taktéž arménského či gruzínského původu.²⁵¹

6.4. Financování armády

Problémem nově vzniklé armády byly finance. Dříve financování kmenových jednotek obstarávaly příjmy z provincií, jelikož vůdce kmene byl guvernérem provincie. Ten vybíral poplatky, ze kterých většinu využil na nákup zásob, vybavení a plat vojáků a pouze malá část byla odváděna do královské pokladny. Šáh tedy musel najít finance pro svou novou armádu jinde. Řešením se ukázalo býti nové administrativní dělení říše. Vzrostl počet tzv. *chásse*, královských provincií z původně samostatných království. V těchto královských provinciích šáh později jmenoval speciální intendanty pro výběr poplatků. Ti dohlíželi nejen na jejich výběr, ale i následné odevzdání do královské pokladnice. Nicméně tato politika v budoucnosti zklamala, jelikož jen prohlubovala nerovnováhu mezi vojenskými jednotkami a Qizilbaši.²⁵² Další příjem přicházel

²⁴⁶ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 283.

²⁴⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 244, 267.

²⁴⁸ TAPPER, R. *Sháhsevan in Šafavid Persia*, str. 327.

²⁴⁹ MOUSAVI, M. A. *The Autonomous State in Iran: Mobility and Prosperity in the Reign of Shah Abbas the Great (1587-1629)*, str. 25.

²⁵⁰ SAVORY, M. *The Safavid Administrative System*, str. 364.

²⁵¹ MOUSAVI, M. A. *The Autonomous State in Iran: Mobility and Prosperity in the Reign of Shah Abbas the Great (1587-1629)*, str. 24.

²⁵² ROY, K. *Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750*, str. 115-116.

z obchodu navázaného na hedvábnou stezku. Jak již název napovídá, jednalo se zejména o hedvábí dovážené skrze jejich území do Evropy. Za vlády šáha Abbáse I. se také uvažovalo o lodní dopravě kvůli neustálým problémům s Osmany, nicméně tato myšlenka se nikdy nezrealizovala. Již dříve, nejen v době Abbáse I., se objevují doklady, že po hedvábné stezce bylo vyvezeno několik tun zlata a stříbra, které se pravděpodobně výtěžily v Persii. Po šáhově smrti se export drahých kovů ještě více rozrostl především do cílových destinací u Evropských dvorů.²⁵³

6.5. Konflikty s Uzbeky

Poté, co šáh zreformoval svou armádu, následovala zkouška jednotek v praxi. První, komu se rozhodl čelit, byli Uzbeci. Kromě příležitosti k testu bojeschopnosti armády měl šanci posílit vlastní postavení v říši roku 1598. Tento rok byl zároveň posledním rokem života uznávaného vůdce a taktika Uzbeků Abdalláha Chána. Tím se v sousední říši uvolnilo místo pro mocenské boje a zároveň nestabilitu, které Abbás využil.²⁵⁴ Dín Muhhamad Sultán, který nastoupil po smrti Abdalláha II., se schovával za hradbami Herátu. Abbás proto přišel se lstí, aby armádu vylákal a nemusel město zdlouhavě obléhat. Vojska se střetla několik mil od Herátu, kde Abbásova armáda zvítězila. Dín Muhhamad byl během boje těžce zraněn a následně zabit svými spolubojovníky.²⁵⁵ Téhož roku, 1598, padl též Mašhad.²⁵⁶ Počátkem 17. století, šáh ovládal většinu území provincie Chorásán včetně Herátu. Tyto boje byly pro šáha zpočátku vyčerpávajícím testem nové armády, která během bitev přišla o většinu svých děl. Po vyřešení východní otázky a zklidnění situace na hranicích se šáh rozhodl k dalšímu kroku. Tím bylo přesunutí sídelního města z Qazvínu do jižnější části říše, a to konkrétně do Isfahánu. Otázkou zůstává, proč si šáh vybral zrovna město Isfahán, zda to bylo kvůli klimatickým podmínkám, strategickému umístění či z jiných důvodů.²⁵⁷

6.6. Konflikty s Mughaly

Na východě říše kromě Uzbeků čelil Abbás ještě výzvě v podobě indických Mughalů. S těmi se Safíjovci snažili udržovat dobré vztahy, a to zejména z důvodu jejich spojení proti společnému uzbeckému nepříteli.²⁵⁸ Nicméně v roce 1594 využívá

²⁵³ FLOOR, W.; CLAWSON, P. *Safavid Iran's Search for Silver and Gold*, str. 348.

²⁵⁴ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 283.

²⁵⁵ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 84.

²⁵⁶ BURTON, A. *The Fall of Herat to the Uzbeks in 1588*, str. 119-120.

²⁵⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 267, 270-271.

²⁵⁸ BURTON, A. *The Fall of Herat to the Uzbeks in 1588*, str. 122.

mughalský vládce Akbar slabosti uvnitř Safijvské říše a dobývá nazpět město Kandahár. Šáh toto přešel velice diplomaticky a nadále udržoval vřelé vztahy, přestože od indického vládce požadoval jeho navrácení.²⁵⁹ Avšak roku 1620 se vlády ujala žena nemocného mughalského vládce Džahangíra se synem, nicméně ti se chytli do sítě dvorních intrik. Říše se tedy v té době zmítala ve víru občanských nepokojů,²⁶⁰ a tak šáhovi stačil pouze rychlý nájezd roku 1622, aby získal město zpět. Nicméně celou provincii šáh nezískal. Jeho rétorika v tomto případě byla, že si pouze bral nazpět, co jeho jest.²⁶¹

6.7. Konflikty s Osmany

Posílen těmito vítězstvími a zároveň poučen nedostatky armády se šáh rozhodl, že nadešel čas pro boj s nepřítelem na západě. O několik let později tedy započal své bitvy proti Osmanům. Vítězství na sebe nenechala dlouho čekat a během následujícího roku šáh dále postupoval směrem na západ. Záminkou pro válku bylo arogantní chování osmanského vyslance, které šáha vyvedlo z míry natolik, že vyhlásil osmanskému sultánovi válku.²⁶² Na počátku tažení šáh znovu dobyl Nachičevan a zničil zdejší pevnost, čímž rozdrtil osmanskou taktiku. Osmanští velitelé totiž zamýšleli využít město jako základnu pro další výpady do Persie.²⁶³ Dále se Abbásovi povedlo zmást osmanské vojáky úlisným manévrem, kdy předstíral pochod do Mazándaránu, zatímco se chystal dobýt Ázerbajdžán. Svou armádu shromáždil ve městě Qazvín a vydal se s ní osvobodit Tabríz roku 1603, který byl po dlouhá léta v područí Osmanů. Město rychle padlo a to především zásluhou dělostřelectva, které pouze dokonalo již zubožený stav města po nepřátelské okupaci.²⁶⁴

Po tomto úspěchu šáh dále pokračoval ve svém tažení do hlavní bašty Osmanů na Kavkaze, Jerevanu.²⁶⁵ Město padlo roku 1604, a tím skončila podpora Osmanů v oblasti, nejen ze strany Arměnců, ale i Gruzínců a Čerkesů. Osmanská armáda pod vedením Sinana Paši utekla. Šáh nechal vypálit a ničit vesnice a zdevastovat půdu, aby jí Osmané nemohli využít, byť jen jako přísun potravy pro koně.²⁶⁶ Abbás nepolevil po jednotlivých vítězstvích, ba naopak pokračoval ve svém válečném tažení dále. Záměrem bylo, aby na

²⁵⁹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 267.

²⁶⁰ RICHARDS, J. F. *The Mughal Empire*, str. 112.

²⁶¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 267.

²⁶² BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 147-148.

²⁶³ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavid*, str. 85.

²⁶⁴ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 148-149.

²⁶⁵ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 284.

²⁶⁶ CHALABIAN, A. The scorched-earth strategy that Shah Abbas I used against the Turks in Armenia was disaster for the Armenians, str. 22-24.

území Safíjovské říše nezbyl ani jeden osmanský voják, jak bylo ustanoveno v mírové dohodě z Amasje z roku 1555,²⁶⁷ kterou podepsali Tahmásp I. s osmanským sultánem Sulejmánem Qánúním.²⁶⁸

V té době se změnila situace ve vedení Osmanské říše. V čele impéria se objevuje Ahmed I., od kterého šáh nevěděl, co očekávat. Rok se nedělo nic, ani jedna armáda nepodnikla žádné kroky.²⁶⁹ V listopadu 1605 šáh vyslal generála Allahverdi Khána s armádou k jezeru Van. Zde proběhla pro Safíjovce vítězná bitva u Sufjánu.²⁷⁰ Abbás také obsadil další část Kavkazska. Tuto bitvu ukončila dohoda z Nasuh Paša. Zde byla deklarována nadvláda Safíjovců na většině území Kavkazu.²⁷¹

Osmané si tuto porážku a ztracené území nenechali líbit a pracovali na plánu odplaty. Ten spočíval v tom, že nejprve projdou přes Ázerbajdžán do Tabrízu, dále pak dobudou Ardabíl a Qazvín. Tato města Osmané vybrali záměrně, neboť si byli vědomi jejich významu pro Safíjovce. Chtěli je následně vyměnit za jiná území. Naneštěstí se o celém plánu Abbás dozvěděl v předstihu, a to díky výborné práci jeho výzvědných oddílů. Rozhodl se proto nepříteli obelstít. Šáh i se svou armádou 40 tisíc mužů vyčkával v Ardabílu, zatímco evakuoval obyvatele Tabrízu. Roku 1618 vtrhla osmanská armáda čítající 100 tisíc mužů do Tabrízu a lehce jej obsadila. Velitel armády vyslal posla k šáhovi s nabídkou smíru pod podmínkou, že šáh odevzdá svá nově nabytá území po roce 1602. Abbás vyslal jasnou odpověď, raději se stáhne zpět do vnitrozemí než by čelil osmanské přesile. Tato odpověď měla přesně takový účinek, jaký šáh předpokládal. Velitel osmanské armády vydal rozkaz k pochodu na Ardabíl, nicméně na cestě byl zaskočen šáhovým útokem. Abbás totiž čekal schován s armádou na křižovatce. Z této bitvy vzešla jako jednoznačný vítěz perská armáda. V roce 1623 se šáh rozhodl dobýt i území Mezopotámie, které Safíjovci ztratili během válek v polovině 16. století. Využil nestabilní situace uvnitř Osmanské říše, jež způsobil příchod nového sultána Murada IV. na trůn. Šáh předstíral poutě k posvátným hrobkám v Nadžafu a Karbalá, zatímco jeho armáda obsadila Bagdád. Osmané také zdárně využili šáhovi nepřítomnosti v regionu, když se zabýval povstáním v Gruzii roku 1624. Osmanské vojsko obléhalo Bagdád, nicméně po šáhově návratu byla armáda rozdrčena a Bagdád tak skončil v područí

²⁶⁷ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 124.

²⁶⁸ SVANIDZE, M. *The Amasya Peace Treaty between the Ottoman Empire and Iran (June 1, 1555) and Georgia*, str. 194.

²⁶⁹ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 150–151.

²⁷⁰ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 124.

²⁷¹ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 87.

Safíjovců.²⁷² Tímto šáh znovu získal svatá místa v Iráku pod svou správou. Zasadil se o renovaci hrobek v Nadžafu a Karbalá, přestože v době osmanské okupace této oblasti se snažil zpropagovat alternativní poutní místa jako Mašhad. Pouť do Mašhadu k hrobce imáma Rezy měla mít dokonce takovou váhu jako samotná *hadždž*.²⁷³

6.8. Konflikty v Perském zálivu

Jednou z válečných zón mezi Osmany a Safíjovci byl také Bahrajn. Po uzavření míru mezi oběma mocnostmi roku 1591 žádal osmanský guvernér provincie Lahsa, dnešní Al-Hasa, o povolení napadnout Bahrajn. Schválení bojových akcí skutečně získal, ale pouze za podmínky, že dobyté území bude užitečné a využitelné pro osmanské zájmy. Žádnou materiální podporu od sultána nešlo očekávat, a tak patrně nedošlo k žádným bojovým akcím z jejich strany.²⁷⁴

Během 16. století zabrali území na jihu Safíjovské říše pod svou správou Portugalci a zřídili zde své základny u Perského zálivu.²⁷⁵ Roku 1602 vojska perská vojska pod vedením Imáma Qolí Chána²⁷⁶ podnikla úspěšný útok na Bahrajn.²⁷⁷ Ostrov nadále zůstal pod perskou správou až do roku 1783.²⁷⁸ Dále pak šáh využil měnicí se podmínky ve svůj prospěch a začal vyjednávat s Brity ohledně spojení proti Portugalcům.²⁷⁹ Portugalci do této doby ovládali obchod v Perském zálivu díky přístavu Hormuz, jenž získali roku 1508.²⁸⁰ Zpočátku se Britové, respektive Britská Východoindická společnost, nemínili do sporů zapojit. Nicméně výsledkem šáhových slibů a výhrůžek Britská Východoindická společnost pomoc přislíbila. Abbás britským obchodníkům zaručil bezcelní zónu na jejich zboží, odvod poloviny celních zisků z přístavu či možnost postavit zde továrny. Kořist, kterou by případně během nájezdu získali, by se rozdělila spravedlivým dílem mezi Brity a Peršany. Toto opatření se týkalo i zajatců. Britové budou rozhodovat o osudu křesťanů, Peršané pak o muslimech. U muslimů hrál roli i fakt, zda pomáhali Portugalcům dobrovolně či nikoliv. Pokud je Portugalci nutili bojovat pod jejich vlajkou, postihu ušli. Ostatní stihl trest smrti. Roku 1622 spojená safíjovská vojska s podporou Britské

²⁷² BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 153-159.

²⁷³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 273, 282.

²⁷⁴ MANDAVILLE, J. E. *The Ottoman Province of al-Hasā in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, str. 495-496.

²⁷⁵ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 160-162.

²⁷⁶ FERRIER, R. W. *Trade from the mid – 14th Century to the end of the Safavid Period*, str. 446.

²⁷⁷ AWAD, A. A. M. *The Gulf in the Seventeenth Century*, str. 125-126.

²⁷⁸ KHADDURI, M. *Iran's Claim to the Sovereignty of Bahrayn*, str. 639.

²⁷⁹ AWAD, A. A. M. *The Gulf in the Seventeenth Century*, str. 125-126.

²⁸⁰ HEADRICK, D. R. *Power over Peoples*, str. 64.

Východindické společnosti zaútočila na přístav Hormuz a 10. února padla zdejší pevnost i s jejím velitelem.²⁸¹ Šáh se dál soustředil na obchodní aktivity v zálivu, kde město Gameron přejmenoval na Bandar Abbás, jež mělo nahradit obchodní metropoli Hormuz.²⁸² Portugalcům se naskytl možnost pomsty o dva roky později, kdy osmanský guvernér Basry prosil o pomoc proti safíjovskému vojsku. Tuto prosbu vyslyšel místní velitel Ruy Freyre. Jako symbol osmanské vděčnosti byla Portugalcům dána možnost vystavět továrnu v Basře.²⁸³

6.9. Rebélie na Kavkazu

Během vleklých válek s Osmany musel šáh čelit i jiným výzvám jako bylo povstání v Kavkazkých oblastech. Gruzínští šáhovi oficiálně loajální panovníci Luarsab II. a Teimuraz I. byli vybráni a dosazeni jako vládci do království Kakhetia a Kartli. V roce 1613 je šáh vyzval, aby se přidali k tažení na Mázandarán. Bohužel se natolik báli, že se sami stanou oběťmi, že šáha v této věci nepodpořili a hledali si útočiště v osmanskou spravovaném Imereti.²⁸⁴ Místo zrádců byli dosazeni noví panovníci, kteří již byli opravdu loajální šáhovi. Šáhova odplata teprve následovala v okamžiku, kdy dobyl hlavní město Imereti, Kutaisi. Zde ztrestal místní obyvatele za to, že pomáhali zrádcům. Poté se navrátil do Kartli a pomocí dvou ničivých nájezdů zdevastoval město Tbilisi.²⁸⁵ Dále nechal zabít téměř 60 tisíc Gruzínců a až 10 tisíc jich deportoval do vnitrozemí.²⁸⁶ Jednou z obětí byla i gruzínská královna Ketevan, která odmítla konvertovat k islámu jako symbol odporu. Výsledkem celé této kampaně bylo, že Kakhetia ztratila dvě třetiny svých obyvatel. Většina z deportovaných obyvatel se dále prosadila v armádě, kde rozličné národnosti jen posilovaly Abbásovo snažení v zpřetrhání kmenových svazků. Co se týká osudu uprchlého vládce Kartli Luarsaba II., ten byl lstí vylákán do perského tábora, kde jej šáh následně nechal zabít. Aby Abbás udržel po odstranění krále Teimuraze I. v zemi klid, musel zaujmout bezpečnostní opatření. Kromě zabíjení obyvatel a ničení země měl snahu obyvatele naverbovat do jeho armády. To byl velmi chytrý tah,

²⁸¹ AWAD, A. A. M. *The Gulf in the Seventeenth Century*, str. 125-126.

²⁸² KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 125.

²⁸³ AWAD, A. A. M. *The Gulf in the Seventeenth Century*, str. 125-126.

²⁸⁴ MITCHELL, C. P. *Complex goals of the Ottomans, Persians, and Muscovites in the Caucasus, 1578-1640*, str. 69.

²⁸⁵ BLOW, D. *Shah Abbas: The Ruthless King Who Became an Iranian Legend*, str. 174.

²⁸⁶ LANG, D. M. *Georgia and the Fall of the Šafavī Dynasty*, str. 523.

kdy dal možnost průchodu jejich zuřivosti ve svůj vlastní prospěch. Tím se situace v této oblasti do značné míry zklidnila.²⁸⁷

V některých provinciích šáh musel uznat částečnou autonomii místních panovníků. Ti většinou pocházeli z elitních místních dynastií. To byl i případ Lorestánu, kde šáh uznal částečné pravomoci místnímu panovníkovi. V sousedním Kurdistánu vládla dynastie Ardalán, která kooperovala jak se Safíjovci, tak s Osmany. Tomu chtěl šáh do budoucna zabránit, nicméně místní panovník se chtěl vyhnout přímému střetu armád, a proto poslal svého syna do Isfahánu jako rukojmí. Ten se v Isfahánu připojil na stranu šáha a po svém návratu domů svrhl svého otce. Jejich spolupráce byla potvrzena sňatkem mezi nynějším panovníkem a safíjovskou princeznou. Postupem času Ardalán přešel ze sunnitského islámu na *ithná'ašaríju*. A stejně jako v Lorestánu i zde měl panovník částečnou autonomii za vlády Abbáse I.²⁸⁸

6.10. Šáhova strategie a rituály

Šáhovi panovnické vlastnosti v mnohém předčily jeho předchůdce. Byl velmi pragmatický a obezřetný stratég. Při správně zvolené taktice a využití zálohy ve správný čas často předčil nepřítele i při jeho početní převaze. Jeho přístup by se mohl zdát místy až necitelný či tyranský, což je patrné na příkladu dobývání Jerevanu počátkem 17. století. Během jeho obléhání, šáh využil místní obyvatele k zbudování výkopů. Mnoho z nich zemřelo, hladem či rukou nepřítele. Nicméně po několika měsíčním obléhání Jerevan včetně pevnosti roku 1604 padl.²⁸⁹ Věnoval se všem oblastem života, díky čemuž zvládl lépe vyhodnotit a zareagovat v nastalé situaci. Nebyl fanatik, který by pro vítězství hnal své vojáky do předem prohrané bitvy či bez vidiny naděje na úspěch. Pokud shledal lepší řešení diplomatickou cestou, neváhal ji využít, přestože by tato cesta byla zdlouhavá.²⁹⁰ Na bitevním poli často využíval neotřelé taktiky, kdy s menším počtem mužů překvapil nepřítele. Své vojáky však často hnal za hranice svých možností.²⁹¹ Dále za vojenskými úspěchy Abbáse I. stojí jeho výzvědná služba. Ta mu podávala cenné informace o nepříteli, ať už se jednalo o počty vojáků, skladbu jednotek či jejich polohu.²⁹² Loajalita jeho vojáků nespočívala zřejmě jen v tom, že byli podrobeni šáhovi a získávali plat či jiné

²⁸⁷ LANG, D. M. Georgia and the Fall of the Šafaví Dynasty, str. 523-525.

²⁸⁸ MATTHEE, R. Relations between Center and the Periphery in Safavid Iran: The Western Borderlands V. the Eastern Frontier Zone, str. 447.

²⁸⁹ BLACK, J. *War and the World: Military Power and the Fate of Continents, 1450-2000*, str. 86.

²⁹⁰ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 267.

²⁹¹ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587-1629*, str. 153-159.

²⁹² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 40.

výhody, ale také v šáhově přístupu k nim.²⁹³ Kdo si získal šáhovu důvěru, měl na své straně obrovskou podporu. Ti, kdo panovníka zradili, neušli trestu.²⁹⁴ Jsou známy doklady o tom, jak panovník chodil tajně naslouchat lidem v ulicích Isfahánu. To mu údajně pomáhalo při rozhodování a dozvěděl se mimo jiné mnoho věcí o loajalitě svých poddaných.²⁹⁵

Šáh během svých bitev nikdy nezanevřel na Ardabíl. Před každou bitvou, válečným tažením či důležitým rozhodnutím se jal vydat do Ardabílu, aby se pomodlil a poprosil o pomoc při rozhodování své předky, šajchy Safíjovského řádu. Kromě jiného také konal poutě k hrobům imámů. Před lidem tak byl prezentován jako zbožný muž, který si váží svých předků a uznává i duchovní autority. Zároveň to posílilo vědomí o pokračování safíjovské linie a jejich nárok na trůn.²⁹⁶

6.11. Arméni a Evropské kontakty

Z důvodu jeho taktiky spálené země, kterou začal využívat proti Osmanům na západě říše roku 1604, přesídlil stovky tisíc obyvatel arménského původu. Tito lidé našli svůj nový domov ve městě Isfahán, ve čtvrti Nová Džolfá. Město získalo svůj název po obchodním centru, ze kterého většina deportovaných obyvatel pocházela.²⁹⁷ Místní se pyšili několika výhodami jako byla možnost volby starosty, náboženská svoboda či možnost získat bezúročnou půjčku.²⁹⁸ Kromě jiného šáh nechal místním vystavět katedrálu, což jen poukazovalo na jeho otevřenost v tomto směru.²⁹⁹ Možnost výstavby vlastních náboženských svatostánek nezískali pouze křesťané, ale i židé či zoroastriáni.³⁰⁰ Abbás měl pro udělení těchto privilegií opodstatněné důvody, jelikož si byl dobře vědom jejich obchodního potenciálu. Většina obyvatel oplývala bohatstvím a uměla jej dobře zúročit, což by pomohlo pozvednout ekonomickou situaci říše.³⁰¹ Takto zbudované město nebylo ojedinělým pokusem, ale jediným opravdu úspěšným. Město Farahábád, které bylo založeno za stejným účelem v oblasti Mázandaránu, nebylo tak úspěšné. Místní klimatické podmínky Arméni špatně snášeli. Často tedy odcházeli pryč, či umírali

²⁹³ ROY, K. Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750, str. 115-116.

²⁹⁴ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 259.

²⁹⁵ BLOW, D. *Shah Abbas: The Ruthless King Who Became an Iranian Legend*, str. 241.

²⁹⁶ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 347.

²⁹⁷ CHALABIAN, A. The scorched-earth strategy that Shah Abbas I used against the Turks in Armenia was disaster for the Armenians, str. 22-24.

²⁹⁸ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 209.

²⁹⁹ BUNTING, M. Empire of the mind: The Persia of Shah Abbas I. *The Guardian* [online].

³⁰⁰ JAMES-CHAKRABORTY, K. *Architecture since 1400*, str. 104.

³⁰¹ BUNTING, M. Empire of the mind: The Persia of Shah Abbas I. *The Guardian* [online].

v důsledku malárie či jiných onemocnění.³⁰² Kromě nově zbudovaných arménských čtvrtí šáh nechal založit pět kurdských osad na východní hranici říše. Obyvatele těchto vesnic dovezl ze západní části říše, odkud potřeboval místní přesídlit. Tři z těchto pěti vesnic bychom našli v oblasti dodnes, jsou jimi Bodžnúrd, Kúčán a Dargaz.³⁰³

Své náboženské tolerance šáh využíval i v jiných oblastech, a to především v diplomacii.³⁰⁴ Jeho otevřená mysl mu umožňovala jednodušší navázání kontaktů s křesťanskými státy zejména v Evropě. Jako muslim překvapil evropskou společnost svou znalostí historie a teologie křesťanství, což se mu při jednání s evropskými státy rozhodně vyplatilo.³⁰⁵ Kromě nově navázaných vztahů s Evropou, konkrétně Británií, potažmo Britskou Východoindickou společností, šáh nadále podporoval spojenectví s Benátkami. S těmi měla Safíjovská říše kontakty již počátkem 16. století.³⁰⁶ Právě s Benátkami měli navázat důležité obchodní styky přesídlení Arméni, čímž šáh doufal, že pomohou pozvednout ekonomickou sílu země.³⁰⁷

Dalším důvodem pro spojenectví s Evropskými státy byla Osmanská říše. Problémy s nimi neměli jen Safíjovci, nýbrž také celá Evropa, která po úspěšných taženích sultána Sulejmána začala brát Osmany jako rovnocenné soupeře. Z toho důvodu se panovníci jali hledat užitečné spojení.³⁰⁸ Právě kvůli šáhově otevřenosti v náboženských otázkách byly evropské mocnosti nakloněny ke spolupráci s Persií. Kromě toho se všeobecně vědělo o jejich rivalitě na bitevním poli a neustálých bojích v západním regionu Safíjovské říše. Tyto tendence nebyly ničím ojedinělým, již z historie máme několik takových pokusů, které ale nedospěly ke zdárnému konci. První perská výprava do Evropy měla za cíl Španělsko a poté následovaly další diplomatické expedice. Roku 1599 Sir Anthony Shirley spolu s perským vyslancem Husajnem Alí Begem po tříleté cestě dorazili roku 1602 na dvůr španělského krále Filipa III. Španělsko se zdálo býti slibným spojencem proti Osmanské říši. Španělský král Filip III. doufal, že Arméni, kteří žijí v Safíjovské říši, budou spadat pod jejich křesťanskou správu. Dalším bodem v jeho podmínkách bylo šáhovo stažení z Bahrajnu, který Abbás I. nedávno získal pod

³⁰² FERRIER, R. Trade from the mid -14th Century to the End of the Safavid Period, str. 454.

³⁰³ BARTHOLD, V. V. W. *An Historical Geography of Iran*, str. 91.

³⁰⁴ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 272.

³⁰⁵ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 107.

³⁰⁶ FERRIER, R. W. The European Diplomacy of Shāh 'Abbās I and the First Persian Embassy to England, str. 76.

³⁰⁷ BUNTING, M. Empire of the mind: The Persia of Shah Abbas I. *The Guardian* [online].

³⁰⁸ CHALABIAN, A. The scorched-earth strategy that Shah Abbas I used against the Turks in Armenia was disaster for the Armenians, str. 22.

svou správu.³⁰⁹ Portugalci také naléhali, aby šáh zpřetrhal vazby s východoindickou společností, což byl ekonomicky devastující požadavek a tudíž nepřijatelný. Po neúspěšném jednání se Španěly se šáh nenechal odradit a dál se snažil navázat spojenectví. Tentokrát zkusil získat na svou stranu Řím, ten však požadoval, aby všichni Arménci přísahali věrnost papežovi, což šáh nebyl ochoten akceptovat. Jeho další kroky mířily do Polska a Moskvy. Ani jedna cesta se však nesetkala s úspěchem.³¹⁰ Spojenectví však navázal s důležitým světovým hráčem, a to s Británií. Ta se nechtěla přímo zapojit do války se sultánem. Nicméně již roku 1598 v Persii působili britští vyslanci bratři Shirleyové. Pomohli s reorganizací šáhovy armády, což vedlo k důležitým vítězství v bitvách s osmanským nepřítelem. Právě Britská Východoindická společnost nakonec roku 1622 dopomohla k získání Hormuzu. Její lodě podpořily šáhovo tažení, tento výraz spojenectví jen posílil britské zájmy v Persii pro další léta.³¹¹

6.12. Následníci

Šáh Abbás chtěl do budoucna zamezit sporům a intrikám na královském dvoře, proto se rozhodl vzepřít tradici. Své potomky nejmenoval guvernéry jednotlivých provincií, aby nemohli být ovlivněni především kmenovými svazky. Nechal je vyrůstat v harému, což se v důsledku ukázalo velkou chybou. Jeho synové neměli zkušenosti s vládou, válkami, financemi a často si nesli psychické újmy z dětství. Byli pouze loutkami v cizích rukách. Harémové intriky byly mnohdy horší než otevřená bitva mezi kmeny a neschopnost jeho potomků vedla k následnému úpadku říše. Stejně tak jako se jeho předci báli vzpoury, bál se i on, a tak dal podezřelé členy královské rodiny oslepit či zabít.³¹² Nejstarší syn, Mohammad Báqir Mírzá, jenž měl být dědicem trůnu, byl zabit na šáhův popud. Mohammed Báqir měl velký vliv u dvora, moc a byl velmi oblíben, což vedlo k Abbásově podezřívavosti a nedůvěře.³¹³ Další z jeho synů Mohammed Chodábande špatně odhadl otcův zdravotní stav a těšil se z již brzy nabyté moci. Abbás se záhy poté uzdravil a nechal svého syna oslepit.³¹⁴ Poslední z šáhových synů Imám Qolí se ocitl nyní v postavení dědice, nicméně i on se znelíbil šáhovi. Jeho trestem se stalo částečné oslepení, čímž byl vyloučen z boje o trůn. Sám Mírzá, Abbásův vnuk, nakonec

³⁰⁹ FERRIER, R. W. *The European Diplomacy of Shāh 'Abbās I and the First Persian Embassy to England*, str. 75-77.

³¹⁰ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 131-137.

³¹¹ FERRIER, R. W. *The European Diplomacy of Shāh 'Abbās I and the First Persian Embassy to England*, str. 75, 81.

³¹² AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 107.

³¹³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 276-277.

³¹⁴ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 101.

získal postavení dědice a byl korunován šáhem roku 1629.³¹⁵ Tento rok také umírá šáh Abbás I.³¹⁶ Jeho vleklé zdravotní potíže, se kterými několik let bojoval, se zhoršovaly již od roku 1621. Významný panovník Safíjovské říše, který se zasadil o její rozvoj a získání rozsáhlých území zemřel ve městě Farahábád u pobřeží Kaspického moře roku 1629. Místem jeho věčného odpočinku se stalo město Kášán.³¹⁷ Žádného dědice schopného samostatně vládnout říši však nezanechal.³¹⁸

³¹⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 277-278.

³¹⁶ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 124.

³¹⁷ BOMATI, Y.; NAHAVANDI, H. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*, str. 240-242.

³¹⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 278.

7. Safí I.

Před smrtí šáha Abbáse I. vyvstal velký problém s určením dědice trůnu, jelikož jich šáh většinu z boje o trůn vyřadil. Část nechal zabít, zbytek vychovat v harému, tudíž na safíjovský trůn usedá generace neschopných panovníků, kteří jsou ovládáni harémovými intrikami. Nemají tušení o vládě, bojové taktice, financích a dalších záležitostech, které jsou pro panovníka nepostradatelné. Nicméně šáh na smrtelné loži v Ašrafu údajně zvolil za svého nástupce³¹⁹ Sáma Mírzu, což byl syn zavražděného Mohammada Báqera Mírzy a jeho ženy gruzínského původu Dilárám Chánom.³²⁰ Náhlá smrt Abbáse nešla dlouho skrývat, tudíž situace vyžadovala rychlé jednání, aby nedošlo ke krvavým bojům o trůn či lokálním povstáním.³²¹ Velkou roli v nástupnictví Sáma Mírzy sehrál i velkovezír a vrchní velitel vojsk. Ti udělali, co bylo v jejich silách, aby splnili šáhovo poslední přání a dopomohli Sámu Mírzovi na trůn.³²² Svě dílo dokonali 28. ledna 1629, kdy se Sám v 18 letech bez předchozích zkušeností s vládou ujal trůnu pod jménem šáh Safí I.³²³ Nový šáh byl schválen emíry a súfijskými vůdci v tradičním duchu Safíjovské říše.³²⁴

Názory na jeho osobu se dosti liší, jedni o něm mluví jako štědrém charismatickém panovníkovi. Druzí ho vnímají spíše jako nevyzpytatelného despotu.³²⁵ Stejně jako jeho předchůdci se i on zalekl svých domnělých nepřátel a zavedl preventivní opatření. Nechal odstranit nejen své potomky, ale všechny osoby, kterými se cítil být ohrožen. Mezi ně spadali emíři či vysoce postavení úředníci,³²⁶ výjimku netvořili ani velitelé vojsk či jednotliví guverněři provincií.³²⁷ Kromě převládající atmosféry strachu z dobových zdrojů víme, že šáh holdoval alkoholu a drogám.³²⁸ Přestože se čelní představitelé říše snažili zpočátku radit, jak by měl zastat své povinnosti, ignorace jejich rad či nulová snaha měla značný dopad na řízení státu.³²⁹ Charakteristických rysem jeho povahy byla ovlivnitelnost a neschopnost vlastního názoru, což pravděpodobně pocházelo z jeho výchovy v harému. Z výčtu těchto vlastností je jasným důsledkem, že šáh nebyl schopen

³¹⁹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 278.

³²⁰ MATTHEE, R. *The Safavid Empire*, str. 573.

³²¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 278.

³²² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³²³ MOMEN, M. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*, str. 112.

³²⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 279.

³²⁵ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³²⁶ MATTHEE, R. *The Safavid Empire*, str. 573.

³²⁷ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³²⁸ MOMEN, M. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*, str. 112.

³²⁹ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 127.

sám vládnout, tudíž faktická moc ležela v rukách dvořanů, kteří s šáhem mohli libovolně manipulovat.³³⁰

7.1. Vliv vezírů a harému

V prvních letech Safího vlády ovládala dvůr koalice složená z vrchního maršála, velitele mušketýrů gruzínského původu, velitele stráží, gruzínského guvernéra Isfahánu a generála královských zemanů. Nicméně většina podlehla šáhovým rozsudkům smrti v nejbližších letech.³³¹ Kromě nich můžeme mluvit i o značném vlivu z harému ze strany jeho matky.³³² Významného postavení v říši se dostalo i Mírzovi Mohammadu Taqímu, který se díky svým schopnostem propracoval ve státní administrativě až k postu velkovezíra.³³³ Již dříve pomáhal s projekty výstavby silic či přestavby svatyně, byl znám svou bezúhonností a lojalitou. Velmi dobře se orientoval ve finančních otázkách, což vedl k nebývalému zvýšení příjmů.³³⁴ Zároveň uměl velmi dobře jednat s lidmi, což se vyplatilo při kooperaci s nejrůznějšími institucemi, ať šlo o úředníky, armádu či aristokracii.³³⁵

7.2. Vztahy s Mughaly

Slabá vláda šáha se neobešla bez povšimnutí ani za hranicemi říše. O slovo se přihlásil mughalský vládce Šáhdžahán, který využil sporů ohledně správy Kandaháru. Jednalo se o při mezi Taqím a místním guvernérem, jenž nechtěl zaplatit tribut do šáhovy pokladnice. Mírzá Taqí byl natolik zaslepen vlastní pravdou, že obětoval tuto provincii Mughalům.³³⁶ Ti tedy spravovali Kandahár od roku 1638.³³⁷ Již dříve se od Safíjovské říše oddělilo knížectví Dekkan, které spadalo pod šáhovu správu od dob Abbáse I. Místní guvernér sympatizoval s šáhovým náboženským přesvědčením natolik, že jej zmiňoval při páteční modlitbě a razil mince s jeho jménem.³³⁸ Nicméně toho se roku 1636 místní guvernér vzdal a přijal nadvládu Mughalů.³³⁹

³³⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³³¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 281.

³³² BABAIE, S.; BABAYAN, K.; BAGHDIAANTZ-McCABE, I.; FARHAD, M. *Slaves of the Shah: New Elites of Safavid Iran*, str. 34-35.

³³³ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³³⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 282.

³³⁵ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³³⁶ MATTHEE, R. *Persia in Crisis: Safavid Decline and the Fall of Isfahan*, str. 118.

³³⁷ BABAIE, S. *Shah 'Abbas II, the Conquest of Qandahar, the Chihil Sutun, and Its Wall Paintings*, str. 135.

³³⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 287.

³³⁹ McINERNEY, T. *The Mughals in the Deccan*, str. 282.

7.3. Konflikty s Osmany

Mezitím nepřítel na západě mohl dál plánovat svůj útok. V Osmanské říši se k moci dostal nový sultán Murad IV. a s ním i hlavní vezír Koshrev Paša. V této době byl uzavřen mír na evropské straně, což Osmanům dávalo prostor věnovat se východním hranicím říše.³⁴⁰ Roku 1629 se nový velitel safíjovské armády přesunul k jednotkám do Hamedánu, kde tou dobou pobýval i šáh se svým dvorem.³⁴¹ Koshrev Pasha tedy změnil své původní plány, ve kterých se chystal útočit na Bagdád, a přeměroval své jednotky na Hamedán.³⁴² Ten padl na jaře roku 1630, nicméně vezír ne zvolil další postup do vnitrozemí, jak by se mohlo zdát výhodné. Místo toho obrátil svou pozornost k původnímu cíli, Bagdádu. Zde se setkal s odporem místního guvernéra, který se nezalekl ani dělostřelectva.³⁴³ Jelikož dobývání nešlo hladce, osmanská armáda se stáhla, pravděpodobně v tom hrála roli i nadcházející zima, kdy by armáda musela čelit zhoršeným podmínkám.³⁴⁴ Jednotky, které osmanský vůdce zanechal ve střední části Eufratu,³⁴⁵ byly rychle rozdraceny safíjovskými a kurdskými oddíly. Ani po této ztrátě se velkovezír Mehmed Paša nezalekl perského nepřítel.³⁴⁶ Po další čtyři roky následovala vlna bitev a nepokojů na jejich společné hranici.³⁴⁷ Roku 1635 Osmané dobyli pevnost Jerevan, této bitvy se sultán Murad IV. osobně účastnil. Další na řadu přišel Tabríz, který padl a byl vyrabován, nicméně k trvalému osmanskému obsazení nedošlo.³⁴⁸ Následujícího roku šáhova přítomnost dopomohla k vydobytí pevnosti Jerevan zpět do perského područí.³⁴⁹ Safíjovské jednotky zprvu obklíčily celé město a rozmístily děla před každou strážní věž. Osmané se oproti nim uchýlili k nečekaným smrtícím výpadům, aby byli schopni se rychle uchýlit zpět do bezpečí. Bod zlomu nastal příjezdem nových velkých děl z Isfahánu, v ten okamžik Jerevan padl. Osmanské jednotky se přesto nevzdaly a pokračovaly několik hodin v přímém boji. Nicméně Peršané nakonec zvítězili. Přesto se ze safíjovské strany schylovalo k mírovému řešení. Důvodem těchto tendencí bylo podezření, že se Osmané nezastaví a budou chtít nazpět Bagdád. Následně se toto

³⁴⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66.

³⁴¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 284.

³⁴² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 66-67.

³⁴³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 284.

³⁴⁴ MURPHEY, R. *Ottoman Warfare, 1500-1700*, str. 225.

³⁴⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 284.

³⁴⁶ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 67.

³⁴⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 284.

³⁴⁸ BLAKE, S. P. *Time in Early Modern Islam: Calendar, Ceremony, and Chronology in the Safavid, Mughal and Ottoman Empires*, str. 26.

³⁴⁹ MATTHEE, R. *The Safavid Empire*, str. 573.

podezření potvrdilo. Osmanská armáda, která čítala 500 tisíc mužů,³⁵⁰ znovu podnikla útok na Bagdád roku 1638, tentokrát úspěšný.³⁵¹ Místní gardy, které oproti nepříteli dosahovaly počtu pouze 30 tisíc vojáků, bránily město,³⁵² přesto Bagdád padl v zimě téhož roku.³⁵³ Vyvrcholením této vlny osmansko-perských konfliktů bylo podepsání mírové smlouvy ze Zohábu 17. května 1639.³⁵⁴ Tato smlouva ustanovila hranice říše, kdy se Safijovci stáhli z Mezopotámie, zároveň se zde počítáno již s carským Ruskem na severu říše. Došlo také k ujednání hranic v Zakavkazsku, kde po předchozí reorganizaci a postupné asimilaci především za šáha Abbáse I. neprobíhaly již žádné konflikty pod Safijovskou správou.³⁵⁵ Roku 1634 došlo i k návratu bývalého krále Kachetie Teimuraze. Ten porazil a vyhnal safijovského guvernéra. Později plánoval sesazení guvernéra Kartli, tento záměr však nestačil uskutečnit, jelikož byl včas odhalen.³⁵⁶ Ve smlouvě byla také část o povolení pro šíitské poutníky navštěvovat svatá místa.³⁵⁷

7.4. Východní hranice

Další nepokoje se odehrávaly na severovýchodní hranici, kdy po turkmenském napadení Chívy přišel jejich vůdce Isfandjir Chán³⁵⁸ s omluvou a předal viníka, svého bratra, šáhovi.³⁵⁹ Uzbekové také nadále podnikali své útoky,³⁶⁰ přičemž četnost jejich nájezdů se během panování Safiho I. zvyšovala. Nejpočetnější jednotky dosahovaly okolo 20-30 tisíc vojáků, tudíž padlo podezření, zda se Uzbekové nechystají dobýt Chorásán.³⁶¹ Nicméně toto podezření se nepotvrdilo a k žádnému velkému útoku na tuto provincii nedošlo.³⁶²

³⁵⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 67.

³⁵¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 285.

³⁵² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 67.

³⁵³ MOMEN, M. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*, str. 112.

³⁵⁴ ABISAAB, R. J. *Converting Persia: Religion and Power in the Safavid Empire*, str. 91.

³⁵⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 285.

³⁵⁶ MIKABERIDZE, A. *Historical Dictionary of Georgia*, str. 640.

³⁵⁷ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 68.

³⁵⁸ KHODARKOVSKY, M. *Where Two Worlds Met: The Russian State and the Kalmyk Nomads, 1600–1771*, str. 83

³⁵⁹ ALLWORTH, E. A. *The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present: A Cultural History*, str. 89.

³⁶⁰ KATOZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 128.

³⁶¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 287.

³⁶² KATOZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 128.

7.5. Šáhův skon

Šáh Safí zemřel na otravu alkoholem roku 1642, jeho tělo je uloženo v Qomu.³⁶³ Zanechal po sobě říši, která značně zmenšila své rozměry od dob jeho nástupu k moci.³⁶⁴ Pozitivní se jevil fakt, že říše nebyla nadále ohrožována nepřítelem na západě, což se nestalo již po mnohá desetiletí.³⁶⁵ Pravděpodobně je to ale více zásluhou jeho schopných rádců než jeho vlastní.³⁶⁶

³⁶³ MATTHEE, R. *The Safavid Empire*, str. 575.

³⁶⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 287-288.

³⁶⁵ MATTHEE, R. *Persia in Crisis: Safavid Decline and the Fall of Isfahan*, str. 182.

³⁶⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 287-288.

8. Abbás II.

Po smrti šáha Safího I. v roce 1642 přichází na scénu jako dědic trůnu jeho vnuk Soltán Mohammad Mírzá. Korunovace proběhla 15. května 1642, v té době bylo novému šáhovi Abbásovi II. necelých 10 let.³⁶⁷ Fakticky za něj tedy vládli regenti. Tou dobou byl stále velkovezírem Mohammad (Saru) Taqí, který zastával tuto funkci již v období vlády předchozího šáha. Měl tedy potřebné znalosti a zkušenosti k zajištění fungování říše. Kromě něj sehrála roli ve vládě královna matka a harém.³⁶⁸ Spojení a fungování vlády těchto dvou osob usnadňoval fakt, že velkovezír byl eunuch, tudíž měl přístup do ženské části domu, čímž se komunikace značně zjednodušovala.³⁶⁹ Šáh se v důsledku změn ve společnosti přestal obávat útoku na svou osobu ze strany qizilbašských emírů, nicméně rozhodně se měl i nadále na pozoru. Ze strachu o své postavení zabil synovce a oslepil své bratry.³⁷⁰ Tentokrát se nespokojil pouze s oslepením, ale vyžadoval přímo odstranění očních bulev.³⁷¹ Další hrozbu představovaly harémové intriky a našeptávání eunuchů. Ze společenských změn lze vyvodit, že tradiční pouto mezi šáhem a následovníky je v této chvíli spíše přežitek a fakticky nemá žádný význam. Qizilbaši stále zastávali některé důležité posty v administrativě i jinde, nicméně měli stejná privilegia jako ostatní, a vše záviselo na velkomyslnosti šáha. Jejich původ již nehrál žádnou roli.³⁷² Změny v armádě, které probíhaly zejména za šáha Abbáse I., připravily většinu Qizilbašů o moc i prestiž.³⁷³ Nicméně jejich vojenská síla se ukázala nepostradatelnou pro udržení hranic říše. Kvůli okleštění jejich privilegií a postavení by se dalo očekávat, že nasazení Qizilbašů do boje není dobrým tahem, ale opak byl pravdou. V případě potřeby jednotky udeřily stejnou silou jako dříve.³⁷⁴ Během období míru však vojenská síla postupně slábla, ať už se jednalo o dělostřelectvo či jízdní gardy. Bojová úroveň všech pluků tak poklesla odpovídajícím způsobem k mírové situaci. Společně se šáhovým zájmem spíše o své vzdělání než o situaci v říši bojeschopnost armády klesla na nejnižší možnou úroveň.³⁷⁵

³⁶⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 288.

³⁶⁸ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 282, 286.

³⁶⁹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 289.

³⁷⁰ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 128.

³⁷¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 302.

³⁷² FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 282.

³⁷³ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 127.

³⁷⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 290.

³⁷⁵ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 282.

8.1. Konflikty s Mughaly

Qizilbašské vojenské jednotky se přičinily k vítězství v konfliktu proti Mughalům v Kandaháru.³⁷⁶ Mughalové v polovině 17. století podnikli neúspěšný výpad do Transoxanie. Šáh využil tohoto oslabení k obnovení starého plánu na znovudobytí Kandaháru. K rozhodujícímu útoku došlo na podzim roku 1648. Kandahár za pomoci dělostřelectva padl následujícího roku. Během bitvy padly i okolní pevnosti. Mughalský protiútok vedený pomocnými silami se nesetkal s úspěchem. Stejně tak útok, který vedl Šáhdžahán o dva roky později. Jeho armáda byla vybavena děly a slony, nicméně k dobytí města nepomohlo ani několika týdenní obléhání, kdy Mughalové zkoušeli nové způsoby využití dělostřelectva.³⁷⁷ Další útok podnikl mughalský korunní princ. Jeho postup zastavil roku 1653 safijovský guvernér, jenž brzy pochopil indickou taktiku dobývání. Kandahár nakonec zůstal v područí Safijovské říše do konce jejich vlády a zrodu Afganistánu.³⁷⁸

8.2. Vztahy s Osmany a Uzbeky

Vztahy s Osmany se zdály stabilní od podepsání mírové dohody ze Zohábu, přesto se obě strany měly na pozoru před možným útokem.³⁷⁹ Na východní hranici stále docházelo k menším výbojům ze strany Uzbeků, nicméně se nejednalo o žádnou vážnou hrozbu.³⁸⁰ Uzbekové se spíše potýkali s vlastními problémy a šarvátkami o trůn.³⁸¹

8.3. Správa státu

Šáh měl čas na své záliby a vzdělání díky svému velkovezírovi Mohammadu Taqímu. Ten držel moc ve svých rukou, přestože se do vladaření snažila promlouvat i královna matka.³⁸² Taqí však jednal jako zkušený úředník, který věděl, jak dosáhnout svých cílů.³⁸³ V rámci změn zákonů prosadil zákaz požívání alkoholu a omezil náhlé rozsudky ve stylu předchozího šáha. K hladkému přijetí změn přispěly i daňové úlevy a potvrzení úředníků ve vysokých postech v provinciích. K novým pravidlům vyjádřil svůj nesouhlas i královský polní maršál. Mohammad Taqí se s ním rychle vypořádal a odsoudil

³⁷⁶ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 290.

³⁷⁷ PARKER, G. *Global Crisis: War, Climate Change and Catastrophe in the Seventeenth Century*, str. 407.

³⁷⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 299-300.

³⁷⁹ *Ibid.*, str. 298.

³⁸⁰ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 290.

³⁸¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 299.

³⁸² *Ibid.*, str. 292.

³⁸³ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 289.

ho k smrti.³⁸⁴ Zřejmě kvůli nepopulárním opatřením a své bezúhonnosti byl Taqí zavražděn roku 1645³⁸⁵ ve svém domě. Novým velkovezírem se stal Chalífa Soltán, který tento post zastával již dříve.³⁸⁶

Stejně jako jeho otec i Abbás II. byl vychován v harému bez jakékoliv přípravy k vládnutí.³⁸⁷ Přesto se panování ujal pravděpodobně v mladém věku, možná již po atentátu na Taqího. Typickým rysem jeho vlády bylo navýšení počtu královských provincií, což vedlo k centralizaci státu a konsolidaci moci. Tím jen pokračoval v politice, kterou prosazoval Mohammad Taqí.³⁸⁸ Do královských provincií začlenil Hamedán, Ardabíl či Bachtijári.³⁸⁹

8.4. Povstání

Nicméně s lokálními rebéliemi se musel šáh vypořádávat i nadále.³⁹⁰ Jedna z nich propukla v Gruzii, kde se dostal opět k moci Teimuraz z Kachetie. Roku 1648 chtěl svrhnout guvernéra Kartli, byl však včas zastaven a poslán do Astrabádu.³⁹¹ Rebélie pokračovaly i nadále do 60. let 17. století, kdy nastoupil nový vůdce Šáhnaváz. Teimuraz se stále snažil sehnat spojence a byl úspěšný u carského Ruska.³⁹² Ruská kozácká brigáda se dostala až do Mázandaránu. Nicméně vyslané safíjovské jednotky si s nimi hladce poradily.³⁹³

8.5. Kontakty s Evropou a bolestivý odchod šáha

Vztahy s Evropou i nadále pokračovaly. Holandská Východoindická obchodní společnost vyjednávala o svých privilegiích často úspěšněji než Britové, zřejmě z důvodu větší podpory státu, ale i větší svobody v kladení obchodních podmínek.³⁹⁴ Za vlády Abbáse II. se snažila navázat kontakty s Persií i Francií, což se jí krátce před šáhovou smrtí povedlo.³⁹⁵ Prozatím se jednalo převážně o výměnu zboží. Kromě zboží do Safíjovské říše přicházeli i evropští cestovatelé, kteří přinášeli svou kulturu. Z jejich poznámek a dopisů máme dochováno množství zpráv o Persii. Z nich známe například

³⁸⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 292.

³⁸⁵ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 289.

³⁸⁶ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 293.

³⁸⁷ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 282.

³⁸⁸ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 127-128.

³⁸⁹ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 289.

³⁹⁰ *Ibid.*, str. 289.

³⁹¹ MIKABERIDZE, A. *Historical Dictionary of Georgia*, str. 640.

³⁹² ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 295-296.

³⁹³ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 129.

³⁹⁴ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 283-284.

³⁹⁵ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 128.

postřehy o lepších životních podmínkách rolníků na venkově, než dosahovali rolníci v Evropě. Pravděpodobné výhody jsou však spojeny s šáhovou centralizační politikou a především fakt, že říše nebyla aktivně zapojena do vleklých válečných konfliktů.³⁹⁶

Smrt šáha Abbáse II. přišla v důsledku vleklého onemocnění v říjnu 1666 na hradě Chosrouábád. Jeho tělo bylo převezeno do Qomu, kde spočinul i jeho otec. Dle popsaných symptomů šáh zemřel na syfilis a dočkal se tedy velmi bolestivého konce.³⁹⁷

³⁹⁶ ROEMER, H. R. The Safavid Period, str. 295, 298.

³⁹⁷ Ibid., str. 301.

9. Safí II.

Po smrti předchozího panovníka Abbáse II. se opět řešila otázka nástupnictví, jelikož šáh před svou smrtí nezvolil dědice. Nejžhavějším adeptem se stal Sám Mírzá, ale ve hře byl i jeho mladší bratr a šáhův oblíbenec Hamza Mírzá.³⁹⁸ Nakonec byl vybrán starší syn, jenž byl korunován v listopadu roku 1666 a přijal jméno Safí II.³⁹⁹ Zpočátku byl Safí velmi nedůvěřivý, neboť předpokládal, že korunovace je pouze záminka k jeho vraždě.⁴⁰⁰ Stejně tak jako jeho předchůdci neměl ani on žádné zkušenosti s vládou. Byl vychován v harému obklopen ženami a eunuchy. Svou zálibu v alkoholu a drogách zřejmě podědil po svém otci. Tyto sklony se projevovaly hlavně v počátcích jeho vlády. Kromě nich byl šáh známý pro svou prchlivost, lenost či pověřivost.⁴⁰¹ Zároveň je ale popisován jako shovívavý a laskavý panovník.⁴⁰²

9.1. Počátky vlády

Hned z počátku své vlády musel řešit množství problémů, se kterými se říše potýkala. V důsledku zvýšení cen přišel hladomor, který se z hlavního města postupně šířil do celé země.⁴⁰³ Dále provincii Šírván zasáhlo zemětřesení, které nadělalo značné škody. A v neposlední řadě musel řešit situaci s kozáckými nájezdy, které ohrožovaly provincie okolo Kaspického moře.⁴⁰⁴ Tyto nájezdy měl na svědomí Sěnka Razim, kterého se nepodařilo šáhovi podmanit.⁴⁰⁵ Vzhledem k těmto událostem a šáhově podlomenému zdraví se dvorní lékaři shodli, že pohromy, které říši postihly, vznikly v důsledku špatného výběru data pro šáhovu korunovaci. Řešení tedy našli v určení nového šťastného data pro tuto událost. 20. března 1668 byl tedy šáh podruhé uveden na trůn, tentokrát pod jménem Solejmán I. Bohužel ani tento krok nezlepšil stav říše. Šáhův nezájem a neschopnost vládnout jen prohluboval nastalou krizi.⁴⁰⁶ Faktickou vládu tedy opět drželi v rukách velkovezíři.⁴⁰⁷ Solejmán se po většinu času nacházel v harému a s okolním světem komunikoval zásadně přes eunuchy. S ženami, které se nacházely v harému, tak řešil státnické záležitosti a nechal se jimi ovlivňovat při rozhodování.⁴⁰⁸

³⁹⁸ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 93.

³⁹⁹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 68-69.

⁴⁰⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 304-305.

⁴⁰¹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 65,69, 442.

⁴⁰² ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 304-305.

⁴⁰³ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 287.

⁴⁰⁴ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 93.

⁴⁰⁵ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 112.

⁴⁰⁶ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 69.

⁴⁰⁷ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 127.

⁴⁰⁸ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 293.

Tento fakt zneužívali nejen eunuši či vezíři, ale často i ženy samotné, které tak snáze dosáhly svých zájmů.⁴⁰⁹ V říši tak vládl naprostý chaos a bujela korupce. Armáda, která měla být záchranou ve stavu ohrožení, se starala pouze o svoje odměny za práci, kterou ani nevykonala.⁴¹⁰

Kladně hodnotit bychom mohli šáhův postoj k válce. Jelikož víme, že byl vychován v harému, kde trávil i později většinu svého času, můžeme se domnívat, že udělal moudré rozhodnutí nezapojoovat se zbytečně a bezhlavě do válečných konfliktů, které by pravděpodobně prohrál.⁴¹¹ To by vedlo jen k dalšímu utrpení obyvatel a devastaci území.⁴¹²

9.2. Kontakty s dalšími státy a smrt šáha

Šáhova rozhodnutí nebojovat využilo Rusko, které zintenzivnilo nájezdy v okolí Kaspického moře.⁴¹³ Dále situace využívají Uzbekové na východní hranici a podnikají často nečekané výpady na safíjovské území.⁴¹⁴

Co se týká posunu ve vztahu k evropským mocnostem, Solejmán v zastoupení svých vezírů dohodl s Holandskou Východoindickou společností na zřízení základny na ostrově Kešm, jenž spadal pod safíjovskou správu. Kromě Holanďanů navázal kontakty i se severskými evropskými státy jako Švédsko či Rusko. Většinou se jednalo o obchodní styky ohledně hedvábí.⁴¹⁵

29. července 1694 šáh umírá v Isfahánu. Teorie ohledně příčiny šáhovi smrti se liší. Pravděpodobně smrt nastala v důsledku jeho zhýralého životního stylu a zemřel na mrtvici, dnu či jiné podobné onemocnění.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ MATTHEE, R. *Persia in Crisis: Safavid Decline and the Fall of Isfahan*, str. 126-127.

⁴¹⁰ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 288.

⁴¹¹ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 68-69.

⁴¹² KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 129.

⁴¹³ *Ibid.*, str. 129.

⁴¹⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 309.

⁴¹⁵ *Ibid.*, str. 309.

⁴¹⁶ *Ibid.*, str. 309-310.

10. Soltán Hosejn

Jak již bylo zvykem u mnoha předchozích safíjovských panovníků, šáh Safí II. během panování neurčil svého nástupce. V úvahu přicházel nejstarší šáhův syn Soltán Hosejn Mírzá, který by pravděpodobně pokračoval v nastoleném způsobu vlády. Jako druhý byl na seznamu jeho mladší bratr, Abbás Mírzá, který spíše inklinoval k rozšíření říše.⁴¹⁷ Rozhodnutí padlo díky dvorním intrikám, kde velké slovo měla Marjam Begum.⁴¹⁸ Ta podporovala jako dědice trůnu Soltána Hosejna, který se díky jejím přímluvám dostal k moci.⁴¹⁹ Nový šáh byl korunován 6. srpna 1694. Očekávalo se od něj, že povede stejný způsob správy státu jako jeho otec. Stejně tak jako předchozí panovník neměl žádné předpoklady k vládě. Byl vychován za zdi harému, kdy se mu nedostávalo dostatečného vzdělání ani přípravy pro budoucího vládce. O šáhovi se říkalo, že byl velmi společenský, klidný a zbožný.⁴²⁰ Nicméně to nebyli vlastnosti, které by jako panovník 18. století využil při vládě. Zároveň musíme zohlednit fakt, že ani on neměl valný zájem o státní záležitosti.⁴²¹

10.1. Vliv duchovních

Důležitou postavou po šáhově boku se stal šajch Mohammad Báqer Madžlesí. Tento islámský šíitský učenec měl na šáha velký vliv. Právě on podnítl šáhovo rozhodnutí o přísnějším dodržování islámských zásad.⁴²² Jedním z jeho kroků bylo omezení alkoholu či vyhnání představitelů súfijských řádů z hlavního města. Jeho blízkost k šáhovi pravděpodobně pramenila z panovníkovi pobožnosti, čehož Madžlesí neváhal využít. Šajchův vliv a moc se znelíbila zejména zástupcům z řad harému, kteří se snažili jeho nařízení obejít a získat zpět šáhovu pozornost.⁴²³ Vliv duchovních na panovníka se postupem času zvyšoval, což se ukázalo vzápětí i u dalších panovníků, kteří se stali již jen loutkami v jejich rukou.⁴²⁴

⁴¹⁷ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 72.

⁴¹⁸ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 104.

⁴¹⁹ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 114.

⁴²⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 72.

⁴²¹ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 151.

⁴²² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 73-74.

⁴²³ MATTHEE, R. *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900*, str. 92-94.

⁴²⁴ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 313.

10.2. Rebélie na východě

Ustanovení šíitského směru islámu jako jediného náboženského vyznání v říši vedlo k řadě nepokojům. V pohraničních oblastech sílí rebélie a separatistické tendence.⁴²⁵ V oblasti Kandaháru využil situace kmen Ghilzáj,⁴²⁶ jenž působil rozpory mezi guvernéry Kandaháru a Kábulu. Tento kmen vyznával sunnitský směr islámu, přesto se dosud nedostal do významnějším sporu se Safijovci.⁴²⁷ Změna nastala v důsledku nového jmenování guvernéra Kandaháru. Ten se do oblasti přesunul i se svými jednotkami roku 1704. To vyvolalo odezvu u Ghilzájců, kteří proti němu revoltovali.⁴²⁸ Nový guvernér rychle vyřešil situaci tím, že zajal vůdce povstalců, Míra Vaise, a poslal jej do Isfahánu. Mír Vais se dostal k šáhově dvoru a dokonce získal i jeho přízeň. Po několika letech se navrátil zpět do Kandaháru, poté co zjistil, jak dvůr včetně dvorních intrik funguje. Po svém návratu naplánoval převrat, který úspěšně provedl roku 1709.⁴²⁹ V odpověď na tento převrat dorazila spojená vojska Gruzínců a Qizilbašů čítající až 50 tisíc mužů, jež postupovala až k hradbám Kandaháru.⁴³⁰ Zde se přes svou početní převahu zastavila v důsledku vypuknutí epidemie.⁴³¹ Během porážky, kterou gruzínská armáda utrpěla, zemřel vůdce jejich vojsk. Jednotky byly zničeny a ztratily mnohé technické vybavení včetně děl. Posléze byl zvolen nový velitel, ten však zemřel dříve, než se stačil přidat k armádě. Vývoj situace přesvědčil šáha k tomu, aby se vzdal oblasti a nevysílal tam další vojenské jednotky. Mír Vais tedy spravoval provincii Kandahár jako nezávislý panovník.⁴³² Podobný vývoj nastal i v Herátu. Zde se proti safijovské vládě vzbouřil kmen Abdálí.⁴³³ Šáh do oblasti vyslal jednotky, které měly vše napravit.⁴³⁴ Ty bohužel nesplnily jeho očekávání a rebélii se jim nepodařilo potlačit, i přes rozpory nepřitele ve vlastních řadách.⁴³⁵

⁴²⁵ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 76.

⁴²⁶ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 134.

⁴²⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 315.

⁴²⁸ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴²⁹ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 116.

⁴³⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 74-75.

⁴³¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 315.

⁴³² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 74-75.

⁴³³ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴³⁴ KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 130.

⁴³⁵ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 116.

Marjam Begum, která měla na šáha značný vliv, chtěla zachránit jeho postavení v pohraničních oblastech.⁴³⁶ Proto se v zimě roku 1717 šáhův dvůr přesunul do Qazvínu. Strávil zde tři roky, po které panovník neudělal žádnou úspěšnou vojenskou expedici.⁴³⁷

10.3. Problémy v Zakavkazsku

Zlomový bod v úpadku říše přišel z východních hranic. Své zájmy v Persii měl kromě již tradičních rivalů i Petr Veliký, a tak zahájil útok západně od Kaspického moře létem roku 1722.⁴³⁸ Tažení proběhlo úspěšně a Rusové získali Darband, následujícího roku úspěšně dobyli Baku.⁴³⁹ Na severozápadě říše se v kavkazské oblasti rojily nepokoje ze strany sunnitského obyvatelstva. Jednalo se o Lezgian a Šírván. Odpůrci šáha v Šírvánu se obrátili na Osmanskou říši.⁴⁴⁰ Osmanský sultán vyslal na šáhův dvůr diplomata, který měl zmapovat situaci uvnitř říše.⁴⁴¹ Roku 1719 se tak Lezgianci dostali do střetu se Šírvánem a následně i s Gruzii.⁴⁴² Rovněž chystali útok na centrální vládu, nicméně byli včas zastaveni. Dále přichází rebélie Kurdů, kteří ovládli Hamedán.⁴⁴³ Postupovali i dále až k předměstí hlavního města.⁴⁴⁴ V Chúzestánu se vedly boje o pozici místokrále, což vedlo k dalším nepokojům.⁴⁴⁵ Další místa, která se nacházela v ohrožení, byla Jazd a Kermán. Zde podnikali nájezdy Balúčové.⁴⁴⁶ Ve výčtu všech ohrožených oblastí si tedy šáh musel zvolit své priority, na které se armáda měla zaměřit.⁴⁴⁷ Zvolil oblast Perského zálivu, kde se šáh potýkal se snahou ománského sultána o zabránění Bahrajnu a dalších území v oblasti.⁴⁴⁸

10.4. Tažení na Kandahár

Vyřešením problémů v oblasti Perského zálivu byl pověřen guvernér Fársu Lotf Alí Chán.⁴⁴⁹ Ten shromáždil vojsko čítající 9 tisíc mužů, kteří se měli za pomoci Portugalců přeplavit na ománské území. Tento plán se však neuskutečnil.⁴⁵⁰ V této době

⁴³⁶ SAVORY, R. M. *Iran under the Safavids*, str. 245.

⁴³⁷ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 295.

⁴³⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 317.

⁴³⁹ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 308.

⁴⁴⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 73.

⁴⁴¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 318.

⁴⁴² KATOUZIAN, H. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*, str. 130.

⁴⁴³ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 134.

⁴⁴⁴ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 295.

⁴⁴⁵ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁴⁶ NEWMAN, A. J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*, str. 104-105.

⁴⁴⁷ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 134.

⁴⁴⁸ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 318.

⁴⁴⁹ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁵⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 318.

totiž převzal vládu v Kandaháru Mahmúd, který využil sporů ohledně nástupnictví v Mughalské říši a vydal se dobýt Kermán. Obsadil město bez větších obtíží roku 1719. Svou nepřítomností však ohrozil své postavení v Kandaháru, kam byl nucen se stáhnout.⁴⁵¹ Šanci na znovu získání vlivu ve východní provincii chtěl využít i Fath Alí Chán, který vybídl šáha, aby soustředil své jednotky spíše do oblasti Kandaháru. Shromážděné vojsko vyrazilo do cílové oblasti roku 1720, doputovalo však pouze k Teheránu. Velkovezír Fath Alí Chán byl obviněn na základě dopisu, jenž napsal kurdskému veliteli, z velezrady a zapojení do sunnitského komplotu. Šáh nechal Fath Alího oslepit a uvěznit. Rovněž obvinil jeho synovce, Lotf Alího, ze zapojení do spiknutí a byl taktéž uvržen do vezení.⁴⁵² Armáda se navrátila zpět do Isfahánu a jednotky zrádců byly zničeny, případně vyslány dobýt původní cíl. Avšak armáda ve skutečnosti na místo určení nikdy nedorazila.⁴⁵³

10.5. Revolta Ghilzájců

Tím, že šáh nechal odstranit své oponenty, situaci v říši nestabilizoval. Naopak se zvedla vlna protestů v Zakavkazsku. Sunnitská skupina dobyla Šírván a Šamaki a přihlásila se pod osmanskou nadvládu.⁴⁵⁴ Ve světle nových událostí šáh nepodnikal žádné další kroky k zastavení rozpadu říše.⁴⁵⁵ Kmen Ghilzáj podnikl další neúspěšný útok na Kermán.⁴⁵⁶ Jejich armáda nedobyla ani citadelu a ztratila zhruba 1500 mužů.⁴⁵⁷ Nejspíše proto útok neopakovala a pokračovala v tažení dále. Obdobně dopadlo obléhání Jazdu, kdy Mahmúd, velitel Ghilzáj, opět neuspěl. S jednotkami pak dále pokračoval na Isfahán.⁴⁵⁸ V tento okamžik již zpozorněl i šáh, který několikrát vyslal posly s finanční nabídkou, aby Mahmúdův postup zastavil. Ten vždy odmítl, jelikož pravděpodobně vytušil, že panovník není na jeho útok patřičně připraven.⁴⁵⁹ Ghilzájské jednotky se zastavily zhruba 25 kilometrů od hlavního města ve vesnici Golnábád, kde je velitel rozdělil do tří oddílů. Vrchní velitel Mahmúd byl ve středu podpořen svými generály Nasrolláhem a Amanolláhem Chánem z boku.⁴⁶⁰ Mahmúdova vlastní armáda čítala

⁴⁵¹ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁵² FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 295-296.

⁴⁵³ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 319.

⁴⁵⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 73.

⁴⁵⁵ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 135.

⁴⁵⁶ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁵⁷ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 296.

⁴⁵⁸ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁵⁹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 320.

⁴⁶⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 77.

zhruba 10 tisíc mužů.⁴⁶¹ Další podpůrné jednotky pocházely z řad Balúčů a Hazárů, které tvořily zhruba 8 tisíc mužů.⁴⁶² Oproti nim stála safijovská armáda, která bohužel neměla jednotné vedení, tudíž se hůře orientovala na bitevním poli.⁴⁶³ Byla tvořena zhruba 42 tisíci vycvičenými gruzínskými a afghánskými pěšáky, lorestánskou jízdou a několika tisíci kavaleristy. Většina z 24 palebných děl se nacházela před středovými jednotkami, s nimi jim vypomáhal francouzský odborník Phillipe Colombo. Afgánské jednotky působily zanedbaným dojmem oproti nablyštěným safijovským brněním. V počátcích bitvy získávala safijovská armáda převahu, jelikož zasadila první ránu nepřátelským jednotkám. Nicméně v zuřící bitvě se Mahmúd rozhodl pro rychlé zničení opoziční artilérie zejména děl a to se mu vskutku povedlo. Po tomto kroku padl v bitvě safijovský generál, což mělo za následek dezorientaci jejich vojáků a následnou porážku.⁴⁶⁴ Po ztrátě téměř 5 tisíc mužů se safijovské vojsko nekoordinovaně stáhlo zpět do Isfahánu.⁴⁶⁵ Jejich rivalové toho z opatrnosti nevyužili a nepronásledovali je při ústupu. Po několika dnech Mahmúd s armádou dále pokračovali v tažení na Isfahán.⁴⁶⁶ Po cestě jednotky dobyly hrad Farahábád, který využily pro svou potřebu. Jejich velitel si totiž uvědomoval potřebu únikové cesty.⁴⁶⁷ Dále dobyly arménskou Džolfu, přičemž si obyvatelé museli vybrat, komu bude náležet jejich lojalita.⁴⁶⁸

10.6. Pád Isfahánu a abdikace Soltána Hosejna

Přestože šáh věděl o blížící se armádě, nenechal Isfahán evakuovat a sám zde zůstal. Pro pomocné jednotky vyslal svého nespolehlivého syna Tahmáspa, který se zdržel v Qazvínu, jelikož nejevnil žádný zájem o situaci v hlavním městě.⁴⁶⁹ Problémy rovněž působily neshody uvnitř šáhovy armády, neboť jednotlivé pluky řešily vlastní odplaty a nesoustředily se na konečný cíl.⁴⁷⁰ Afgánské jednotky počátkem dubna přemostily řeku k Isfahánu a téměř jej obklíčily. Tím bylo město odříznuto od dodávek potravin,⁴⁷¹ které Mahmúd přikázal zničit. Šáh se musel spolehnout na pomoc zvenčí.⁴⁷² Jednotlivé kmeny

⁴⁶¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 322.

⁴⁶² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 76-78.

⁴⁶³ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 150.

⁴⁶⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 76-78.

⁴⁶⁵ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 296.

⁴⁶⁶ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 151.

⁴⁶⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 322.

⁴⁶⁸ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 136.

⁴⁶⁹ FORAN, J. *The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views*, str. 297.

⁴⁷⁰ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 135.

⁴⁷¹ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 151.

⁴⁷² AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 117.

mu však stále vyčítaly smrt svých příslušníků.⁴⁷³ Na pomoc obleženému Isfahánu přišlo několik jednotek z Lorestánu, Qazvínu či bachtijárské kmeny, avšak jejich počínání se neseťkalo s úspěchem.⁴⁷⁴ V létě roku 1722 vypukl v hlavním městě hladomor a začaly se ozývat hlasy pro šáhovu abdikaci.⁴⁷⁵ Situace se zhoršovala i nadále, jelikož šáh nebyl schopen platit armádu a naplno se projevíly důsledky hladomoru. V říjnu šáh abdikoval ve prospěch Mahmúda,⁴⁷⁶ což bylo veřejně potvrzeno v následujících dnech.⁴⁷⁷

⁴⁷³ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 135.

⁴⁷⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 79.

⁴⁷⁵ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 324.

⁴⁷⁶ MORGAN, D. *Medieval Persia 1040-1797*, str. 151.

⁴⁷⁷ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 79.

11. Úpadek říše

Kmen Ghilzáj obsadil hlavní město pouze na přechodnou dobu. Mahmúd se snažil zbavit všech hrozeb, tudíž právoplatné dědice nechal zabít. Dále uvrhl svého bratrance Ašrafa do vězení, jelikož získával mezi lidmi na popularitě. To se potvrdilo, když ho velitel ghilzájské armády s hrstkou vojáků osvobodil a dopomohl mu na trůn roku 1725.⁴⁷⁸ Soltán Hosejn měl stále plnou ochranu, přestože byl vězněn v hlavním městě. Roku 1726 se situace změnila a Ašraf vydal rozkaz k popravě šáha. Tento krok učinil na popud osmanského velkovezíra. Ten se vyjádřil, že Mahmúd je uzurpátor a že se bude snažit nastolit právoplatného dědice.⁴⁷⁹ Bohužel dědiců moc nezbývalo, jelikož ghilzájský velitel nechal většinu šáhových potomků popravit.⁴⁸⁰ Zmatku v říši využily mnohé nespokojené skupiny s dosavadní vládou, aby rozšířily svá panství a vliv. Říše se rozpadala na samostatně dobytá území či pouhé pevnosti. V této době se začínají angažovat osmanské a ruské jednotky v říši. Soltán Hosejn údajně stačil jmenovat svého nástupce Tahmáspa Mírzu.⁴⁸¹ Tahmásp se stal šáhem již v říjnu 1722 v Qazvínu. Ghilzájský vůdce Ašraf si však chtěl zajistit svou moc tím, že do Qazvínu poslal jednotky, aby město dobyly. Město padlo a Tahmásp byl vyhoštěn a jeho cesty se ubíraly do Ázerbajdžánu. Zde se dlouho nezdržel, jelikož od roku 1723 již do oblasti pronikaly osmanské jednotky.⁴⁸² Jejich vojska prošla do Safíjovské říše přes Kermánšáh a Hamedán.⁴⁸³ Šáh se tedy vydal do Teheránu, kde jej zastihli Afgánci. Na podzim roku 1723 vyslal posly, aby vyjednávali se sultánem i carem o jejich podpoře. Osmanský sultán Ahmed III. přislíbil Tahmáspovi podporu pod podmínkou navrácení vybraných území jako Ázerbajdžán či Gruzie. Sporům ohledně rozdělení Safíjovské říše zabránila dohoda z Konstantinopole z roku 1724, kterou uzavřelo Rusko s Osmany. Osmanům připadly jejich dřívější provincie jako Ázerbajdžán, Šírván, Gruzie či Hamedán. Rusům pak území Gílanu, Mázandaránu a dále podél pobřeží Kaspického moře. Osmané si vydobily nazpět Jerevan, který osmanský velkovezír obléhal po 4 měsíce. Jeho armáda poté pokračovala na území Ázerbajdžánu, které jim dle dohody připadlo.⁴⁸⁴ Nicméně o 2 roky později se Ašraf dostal do vedení Afgánců a vedl boje s Osmany.⁴⁸⁵ Přestože byl vcelku úspěšný,

⁴⁷⁸ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 88.

⁴⁷⁹ AXWORTHY, M. *Sword of Persia: Nader Shah, from Tribal Warrior to Conquering Tyrant*, str. 88.

⁴⁸⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 88.

⁴⁸¹ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 327.

⁴⁸² FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 81.

⁴⁸³ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 117.

⁴⁸⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 81-82.

⁴⁸⁵ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 309.

rivalové stejně dávali přednost vyjednávání s Tahmáspem II., jehož jediná šance na získání trůnu byla právě díky podpoře jeho sousedů.⁴⁸⁶ Nakonec však svými úspěchy přesvědčil k pomoci nejen Osmany, ale i Rusko právě Ašraf. Boje ustaly dohodou roku 1727, ve které obě říše uznaly afgánského velitele jako dědice safíjovského trůnu.⁴⁸⁷

11.1. Nástup Nádera Qolího

Roku 1726, tedy před tím, než spolu uzavírají spojenctví Afghánci, Rusové a Osmané, se na scéně objevuje Náder Qolí, který slavil úspěch dobytím kurdského území. Jeho řady poté posílily kurdské jednotky,⁴⁸⁸ které využil v následujících bojích. Náder Qolí bral v úvahu nevalný stav své armády a rozhodl se podřídit a uznat Tahmáspovu svrchovanost. Pod jeho záštitou dobyl Chorásán a Mašhad.⁴⁸⁹ Jejich spojené jednotky čítaly okolo 30 tisíc vojáků, kdy hlavní útok vedl Náder.⁴⁹⁰ Později si podmanil i Herát a sbíral síly na pomoc okupovanému Isfahánu. Roku 1729 došlo ke 2 bitvám v jeho okolí, po kterých mohl spolu s šáhem do znovuzískaného města vstoupit.⁴⁹¹ Poražený Ašraf z Isfahánu utekl a zemřel rok poté.⁴⁹²

11.2. Konflikty s Osmany

Náder posílen úspěchem pokračoval ve válečném tažení proti osmanské armádě. Osmanské jednotky vyhnal z Hamedánu a Tabrízu roku 1730. Rok poté Osmané vrací úder a dobývají území zpět.⁴⁹³ Jednotky dobyly Jerevan a zničily Peršanům vybavení i zásoby. Osmanská armáda poté pokračovala dále přes Arménii do Ázerbajdžánu. V létě roku 1731 padl i Hamedán. Zde byla poražena oslabená šáhova vojska. Vojsku chyběly zásoby a roli sehrála i početní převaha osmanských jednotek. V zimě roku 1731 padlo město Tabríz. Po této porážce nabídl osmanský velitel dohodu o rozdělení Safíjovské říše.⁴⁹⁴ Roku 1732 Peršané tuto nabízenou dohodu o rozdělení území přijali a Tabríz i Hamedán padl do safíjovských rukou.⁴⁹⁵

⁴⁸⁶ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 141.

⁴⁸⁷ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 309.

⁴⁸⁸ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 109.

⁴⁸⁹ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 143.

⁴⁹⁰ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 109.

⁴⁹¹ AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 143.

⁴⁹² TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 309.

⁴⁹³ *Ibid.*, str. 309.

⁴⁹⁴ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 109.

⁴⁹⁵ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 309-310.

11.3. Pád Tahmáspa II.

Ani jedna strana však nebyla spokojená. Náder Qolí nemohl do vývoje zasáhnout, jelikož byl zaneprázdněn dobýváním území na východě.⁴⁹⁶ Tahmásp II. byl neschopný a slabý vládce, což Náderovi vyhovovalo, a postupně se stává šedou eminencí celého safijovského státu. Zlom nastal touto porážkou a následnou dohodou s Osmany.⁴⁹⁷ Jakmile se o ní Náder dozvěděl, vyslal posly k Osmanům, aby smlouvu vypověděli.⁴⁹⁸ Zároveň šáha opil, vystavil hodnostářům u dvora a ti jej následně zbavili postavení.⁴⁹⁹ Po této události se říše ocitla bez vládce a potřebovala nového. K safijovské dynastii však stále ještě lid choval úctu⁵⁰⁰ a zřejmě proto byl dosazen roku 1732 na safijovský trůn nový šáh Abbás III.⁵⁰¹ Opět byl pouze loutkou v rukách Nádera Qolího, jelikož měl pouze 8 měsíců při své korunovaci.⁵⁰²

11.4. Další spory na západě říše

Další Náderovy kroky směřovaly k dobytí Bagdádu a západní části říše. Nejspíše doufal, že Bagdád vymění s Osmany za jiná území především v Zakavkazsku.⁵⁰³ Jeho snažení zpočátku neslavilo úspěch, jelikož byl poražen. Nicméně Náder se nevzdal, znovu sestavil armádu a vydal se na další tažení, jehož cílem se stal Kirkúk. Zde zvítězil a pokračoval dále. Bodem zlomu se ukázalo vítězství u Jerevanu. Tímto začala jednání o nové dohodě se západním rivalem. Její náplní bylo ustanovení hranic Safijovské říše v rozsahu jako před osmanskou invazí z roku 1722.⁵⁰⁴

Náder uzavřel smlouvu i s Ruskem. Ze smlouvy z Raštu, která byla uzavřena roku 1732, vyplývaly obchodní výhody pro Rusy. Ve skutečnosti začala platit až o tři roky později, tedy po uzavření smlouvy z Gandže. V té byl vytýčeny hranice mezi oběma státy a zároveň se potvrdila platnost dřívější dohody z Raštu.⁵⁰⁵

⁴⁹⁶ TAUER, F. *Svět Islámu*, str. 309-310.

⁴⁹⁷ AXWORTHY, M. *Dějiny Írán*, str. 119.

⁴⁹⁸ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 110.

⁴⁹⁹ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 119.

⁵⁰⁰ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 328.

⁵⁰¹ MAREK, J. *Afghánistán*, str. 21.

⁵⁰² AMANAT, A. *Iran: A Modern History*, str. 146.

⁵⁰³ FARROKH, K. *Iran at War: 1500-1988*, str. 111.

⁵⁰⁴ AXWORTHY, M. *Dějiny Íránu*, str. 120.

⁵⁰⁵ ROMANIELLO, M. P. *Enterprising Empires: Russia and Britain in Eighteenth-Century Eurasia*, str. 129-130.

11.5. Konec safijovských panovníků

Loutková vláda Abbáse III. netrvala dlouho. Roku 1736 Náder Qolí sesadil posledního safijovského panovníka spravujícího celou říši a prohlásil se sám šáhem.⁵⁰⁶ Oba předchozí panovníky nechal v tichosti odstranit roku 1740 v Sabzeváru.⁵⁰⁷ Prohlášením Nádera Qolího šáhem končí více jak dvoustleté panování dynastie Safijovců v Persii.

⁵⁰⁶ MAREK, J. *Afghánistán*, str. 21.

⁵⁰⁷ ROEMER, H. R. *The Safavid Period*, str. 328.

12. Závěr

Období vlády safíjovské dynastie v Persii je v české literatuře často opomíjeno, tudíž cílem této práce bylo čtenáři přiblížit éru její nadvlády. Zaměřila jsem se především na územní konflikty během panování jednotlivých šáhů. Zmapování vývoje jsem započala u samotného vzniku říše (1501), kdy šáh Ismá'íl I. využívá podpory kmenů a začíná budovat hranice říše. Jeho syn v tomto snažení pokračuje nadále a rozšiřuje působnost Safíjovců na úkor zahraničních sousedů. Po rozmachu říše za vlády Tahmáspa I. přichází období dvou panovníků, kteří se snaží zamezit územním ztrátám. Velký zlom přichází s vládou Abbáse I. O tomto panovníkovi nalezneme asi nejvíce zdrojů, jelikož se zasloužil o největší rozkvět a rozmach celé říše. Období jeho panování je poznamenáno celou řadou úspěchů nejen na bitevním poli. Kromě jiného nechal přesunout hlavní město do zvelebeného Isfahánu. Zřídil nové vojenské jednotky, do nichž získával rekruty z nájezdů do kavkazských oblastí, čímž chtěl omezit moc kmenů, které zneužívaly svého postavení. Avšak jeho paranoia přivedla na svět vlnu neschopných vládců. Ti nevěděli nic o vládě a nebyli schopni říši udržet v těchto mezích.

Po smrti Abbáse přichází pozvolný úpadek říše. Vládci jsou manipulováni svými vezíry, kmeny popřípadě harémem. V této době do politiky velmi výrazně promlouvají ženy, v jejichž okolí jsou mladí dědici trůnu vychováváni. Ženy neváhají využít situace ve svůj prospěch a ovlivnit nejen šáhovu politiku. Často tedy za vývoj některých událostí mohly harémové intriky. Šáhové se vyznačovali nejen svou neschopností vládnout, ale i zřejmou nechtí a nezájmem o státnické povinnosti.

Této situace využívají zahraniční rivalové. Nejčastěji v této pozici vidíme Osmany, pro které Persie dlouho představovala nárazníkový stát před útoky Mughalů, a na východě říše si můžeme všimnout ataků ze strany Uzbeků. Ti si již tradičně nárokují provincii Chorásán. Z jihovýchodní části se ozývají i Mughalové, s těmi Safíjovci vedou spor ohledně Kandaháru. Novým faktorem na severu se carské Rusko, které dobývá území v okolí Kaspického moře. Dále nesmíme zapomenout na spory uvnitř říše. Rebélie, jež využívají nezájmu panovníka, se šíří po celé říši. Klasickou oblastí nepokojů je Zakavkazsko, ale konflikty se nevyhnou ani zbytku říše. V jižní části říše jsou nejčastěji konflikty s evropskými obchodníky. Ti si chrání své obchodní cesty v Perském zálivu. V této oblasti se objevuje další aktér Omán. Ten si taktéž nárokuje přístavy v Zálivu.

Ve výčtu všech nepokojů spolu s nezpůsobilými panovníky lze jasně vyvodit příchod konce safíjovské éry. Poslední ranou se stalo obléhání Isfahánu afgánským kmenem Ghilzáj. Při této příležitosti musel Soltán Hosejn složit vládu a předat jí afgánskému vůdci. Obrat na chvíli nastal s příchodem Nádera Qolího, jenž se stal generálem pod vlajkou Tahmáspa II. Toho však nechal sesadit a nahradil jej několika měsíčním Abbásem III. Jeho panování bylo zcela v područí Nádera Qolího. Ten posledního šáha nakonec svrhnul a chopil se vlády sám. Tím roku 1736 definitivně skončila vláda safíjovské dynastie. Tato říše se udržela na perském trůně po více jak dvě století v nelehkých podmínkách. Každý panovník za sebou zanechal nesmazatelnou stopu, jejíž odrazy najdeme v Persii (Íránu) dodnes.

13. Zdroje

ABISAAB, Rula Jurdi. *Converting Persia: Religion and Power in the Safavid Empire*. Londýn: I. B. Tauris, 2004. ISBN 978-1-86064-970-7.

ABRAHAMS, Simin. *A Historiographical Study and Annotated Translation of Volume 2 of the Afzal al-Tavárikh by Fazli Khúzání al- Isfahání*. Edinburg: University of Edinburg, 1999.

ALLWORTH, Edward A. *The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present: A Cultural History*. Stanford: Hoover Press, 2013. ISBN 978-0-817-98733-6.

AMANAT, Abbas. *Iran: A Modern History*. New Haven: Yale University Press, 2017. ISBN 978-0-300-11254-2.

AWAD, Abdul Aziz M. The Gulf in the Seventeenth Century. *Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)*. 1985, vol. 12, no. 2, str. 123-134. ISSN 0305-6139.

AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-352-5.

AXWORTHY, Michael. *Sword of Persia: Nader Shah, from Tribal Warrior to Conquering Tyrant*. Londýn: I. B. Tauris, 2006. ISBN 978-1-85043-706-2.

BABAIE, Sussan; BABAYAN, Kathryn; BAGHDIANTZ-McCABE, Ina; FARHAD, Massumeh. *Slaves of the Shah: New Elites of Safavid Iran*. Londýn: I. B. Tauris, 2004. ISBN 978-1-86064-721-5.

BABAIE, Sussan. Shah 'Abbas II, the Conquest of Qandahar, the Chihil Sutun, and Its Wall Paintings. *Muqarnas*. 1994, vol. 11, str. 125-142. ISSN 0732-2992.

BARTHOLD, Vasilii Vladimirovich W. *An Historical Geography of Iran*. Princeton: Princeton University Press, 1984. ISBN 978-1-4008-5322-9.

BASHIR, Shahzad. Shah Isma'íl and the Qizilbash: Cannibalism in the Religious History of Early Safavid Iran. *History of Religions*. 2006, vol. 45, no. 3, str. 234-256. ISSN 0018-2710.

BLACK, Edwin. *Banking on Baghdad: Inside Iraq's 7,000-Year History of War, Profit, and Conflict*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2004. ISBN 0-471-67186-X.

BLACK, Jeremy. *War and Technology*. Indiana: Indiana University Press, 2013. ISBN 978-0-2530-0989-0.

BLACK, Jeremy. *War and the World: Military Power and the Fate of Continents, 1450-2000*. New Haven: Yale University Press, 1998. ISBN 978-0-3001-4769-8.

BLAKE, Stephen P. *Time in Early Modern Islam: Calendar, Ceremony, and Chronology in the Safavid, Mughal and Ottoman Empires*. New York: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-03023-7.

- BLAUM, Paul A. From Steppe to Empire: The Turkmens in Iraq. *The International Journal of Kurdish Studies*. 2007, vol. 21, no. 1/2, str. 37-92. ISSN 1073-6697.
- BLAUM, Paul A. Shah Tahmasp I: Making the Best of Bad Times. *The International Journal of Kurdish Studies*. 1998, vol. 12, no. 1/2, str. 71-95. ISSN 1073-6697.
- BLOW, David. *Shah Abbas: The Ruthless King Who Became an Iranian Legend*. London: I. B. Tauris, 2009. ISBN 978-1-8451-1989-8.
- BOMATI, Yves; NAHAVANDI, Houchang. *Shah Abbas, Empereur de Perse: 1587–1629*. Paříž: Perrin, 1998. ISBN 978-2-262-01131-4.
- BUNTING, Madeleine. Empire of the mind: The Persia of Shah Abbas I. *The Guardian* [online]. 31. 1. 2009 [cit. 6. 3. 2019]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2009/jan/31/shah-abbas-exhibition>.
- BURTON, Audrey. The Fall of Herat to the Uzbeks in 1588. *Iran*. 1988, vol. 26, str. 119-123. ISSN 0578-6967.
- CLEVELAND, William L.; BUNTON, Martin. *The History of the Modern Middle East*. Colorado: Westview Press, 2009. ISBN 978-0-8133-4374-7.
- DABROWSKA, Karen; HANN, Geoff. *Iraq Then and Now: A Guide to the Country and Its People*. Chalfont st. Peter: Bradt Travel Guides, 2008. ISBN 978-1-84162-243-9.
- FARROKH, Kaveh. *Iran at War: 1500-1988*. Londýn: Bloomsbury Publishing, 2011. ISBN 978-1-78096-240-5.
- FERRIER, Ronald W. The European Diplomacy of Shāh 'Abbās I and the First Persian Embassy to England. *Iran*. 1973, vol. 11, str. 75-92. ISSN 0578-6967.
- FERRIER, Ronald W. Trade from the mid – 14th Century to the end of the Safavid Period. In JACKSON, Peter; the late LOCKHART, Laurence (et.al.). *The Cambridge History of Iran, Vol. 6. The Timurid and Safavids Period*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. str. 412 – 490. ISBN 978-0-5212-0094-3.
- FILIU, Jean-Pierre. *Apocalypse in Islam*. Berkeley: University of California Press, 2011. ISBN 978-0-520-26431-1.
- FLOOR, Willem; CLAWSON, Patrick. Safavid Iran's Search for Silver and Gold. *International Journal of Middle East Studies*. 2000, vol. 32, no. 3, str. 345-368. ISSN 0020-7438.
- FORAN, John. The Long Fall of the Safavid Dynasty: Moving beyond the Standard Views. *International Journal of Middle East Studies*. 1992, vol. 24, no. 2, str. 281-304. ISSN 0020-7438.

GHASEMI, Shapour. Safavid Empire 1502-1736. *Iran Chamber Society* [online]. [cit. 17. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.iranchamber.com/history/safavids/safavids.php>.

GHOLSORKHI, Shohreh. Ismail II and Mirza Makhdum Sharifi: An Interlude in Safavid History. *International Journal of Middle East Studies*. 1994, vol. 26, no. 3, str. 477-488. ISSN 0020-7438.

GRAY, Basil. The Arts in the Safavid Period. In JACKSON, Peter; the late LOCKHART, Laurence (et.al.). *The Cambridge History of Iran, Vol. 6. The Timurid and Safavids Period*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. str. 877 – 912. ISBN 978-0-5212-0094-3.

GUILMARTIN, John F., Jr. Ideology and Conflict: The Wars of the Ottoman Empire, 1453-1606. *The Journal of Interdisciplinary History*. 1988, vol. 18, no. 4, str. 721-747. ISSN 1530-9169.

HEADRICK, Daniel R. *Power over Peoples*. Princeton: Princeton University Press, 2010. ISBN 978-0-691-13933-3.

HUREWITZ, Jacob C. Military Politics in the Muslim Dynastic States, 1400-1750. *Journal of the American Oriental Society*. 1968, vol. 88, no. 1, str. 96-104. ISSN 0003-00279.

CHALABIAN, Antranig. The scorched-earth strategy that Shah Abbas I used against the Turks in Armenia was disaster for the Armenians. *Military history*. 2000, vol. 16, str. 22-24. ISSN 0889-7328.

JAMES-CHAKRABORTY, Kathleen. *Architecture since 1400*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2014. ISBN 978-1-4529-4171-4.

KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. Londýn: Yale University Press, 2009. ISBN 978-0-3001-2118-6.

KHADDURI, Majid. Iran's Claim to the Sovereignty of Bahrayn. *The American Journal of International Law*. 1951, vol. 45, no. 4, str. 631-647. ISSN 0002-9300.

KHODARKOVSKY, Michael. *Where Two Worlds Met: The Russian State and the Kalmyk Nomads, 1600–1771*. Ithaca: Cornell University Press, 2018. ISBN 978-1-501-73152-5.

KIA, Mehrdad. *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia, Vol. 1*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2017. ISBN 978-1-61069-388-2.

KISHWAR, Rizvi. Gender Patronage: Women and Benevolence during the Early Safavid Empire. In FAIRCHILD RUGGLES, Dede. (et.al.). *Women, Patronage, and Self-Representation in Islamic Societies*. New York: SUNY Press, 2000. str. 123-154. ISBN 0-7914-4469-4.

LANG, David M. Georgia and the Fall of the Šafavī Dynasty. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1952, vol. 14, no. 3, str. 523-539. ISSN 0041-977X.

LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-926-3.

LOCKHART, Laurence. European Contacts with Persia, 1350 – 1736. In JACKSON, Peter; the late LOCKHART, Laurence (et.al.). *The Cambridge History of Iran, Vol. 6. The Timurid and Safavids Period*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. str. 373-411. ISBN 978-0-5212-0094-3.

MALIK, Malti. *History of India*. Nové Dillí: Saraswati House Pvt Ltd, 1943. ISBN 978-81-7335-498-4.

MANDAVILLE, Jon E. The Ottoman Province of al-Hasā in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. *Journal of the American Oriental Society*. 1970, vol. 90, no. 3, str. 486-513. ISSN 0003-00279.

MAREK, Jan. *Afghánistán*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-128-0.

MATTHEE, Rudi. *Persia in Crisis: Safavid Decline and the Fall of Isfahan*. Londýn: I. B. Tauris, 2012. ISBN 978-1-84511-745-0.

MATTHEE, Rudi. Relations between Center and the Periphery in Safavid Iran: The Western Borderlands V. the Eastern Frontier Zone. *The Historian*. 2015, vol. 77, str. 431-464. ISSN 0018-2370.

MATTHEE, Rudi. The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-90: Motives and Causes. *International Journal Turkish Studies*. 2014, vol. 20, no. 1&2, str. 1-20. ISSN 0272-7919.

MATTHEE, Rudi. *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900*. Princeton: Princeton University Press, 2009. ISBN 978-0-691-14444-3.

MATTHEE, Rudi. The Safavid Empire. In THOMAS, David; CHESWORTH, John (et.al.). *History of Christian-Muslim Relations: A Bibliographical History, Vol. 10. Ottoman and Safavid Empires (1600-1700)*. Leiden: Brill, 2017. str. 493-692. ISBN 978-90-04-34565-2.

McINERNEY, Terence. The Mughals in the Deccan. In HAIDAR, Navina Najat; SARDAR, Marika (et.al.). *Sultans of Deccan India, 1500–1700: Opulence and Fantasy*. New York: Metropolitan Museum of Art, 2015. str. 281-284. ISBN 978-1-58839-566-5.

MIKABERIDZE, Alexander. *Historical Dictionary of Georgia*. Maryland: Rowman & Littlefield, 2015. ISBN 978-1-4422-4145-9.

MITCHELL, Colin P. Complex goals of the Ottomans, Persians, and Muscovites in the Caucasus, 1578-1640. In MITCHELL, Colin P (et.al.). *New Perspectives on Safavid Iran: Empire and Society*. Londýn: Routledge, 2011. str. 59-83. ISBN 978-0-4157-7462-8.

MITCHELL, Colin P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*. Londýn: I. B. Tauris, 2009. ISBN 978-1-84511-890-7.

MOMEN, Moojan. *An introduction to Shi'i Islam: the history and doctrines of Twelver Shi'ism*. Londýn: Yale University Press, 1985. ISBN 978-0-8539-8200-5.

MORGAN, David. *Medieval Persia 1040-1797*. New York: Routledge, 2014. ISBN 978-0-582-49324-7.

MOUSAVI, Mohammad A. The Autonomous State in Iran: Mobility and Prosperity in the Reign of Shah Abbas the Great (1587-1629). *Iran & The Caucasus*. 2008, vol. 12, str. 17-33. ISSN 1609-8498.

MURPHEY, Rhoads. *Ottoman Warfare, 1500-1700*. Londýn: Routledge, 2006. ISBN 978-1-13536-591-2.

NEWMAN, Andrew J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*. Londýn: I. B. Tauris, 2012. ISBN 978-1-8451-1830-3.

NIAZ, Ilhan. *Old World Empires: Cultures of Power and Governance in Eurasia*. New York: Routledge, 2014. ISBN 978-0-415-72597-2.

PARKER, Geoffrey. *Global Crisis: War, Climate Change and Catastrophe in the Seventeenth Century*. New Haven: Yale University Press, 2013. ISBN 978-0-300-15323-1.

PRICE, Massoume. *Iran's Diverse Peoples: A Reference Sourcebook*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005. ISBN 978-1-5760-7993-5.

RABIE, Hassanein. Political Relations Between the Safavids of Persia and the Mamluks of Egypt and Syria in the Early Sixteenth Century. *Journal of the American Research Center in Egypt*. 1978, vol. 15, str. 75-81. ISSN 0065-9991.

RAYFIELD, Donald. *Edge of Empires: A History of Georgia*. Londýn: Reaktion Books, 2013. ISBN 978-1-78023-030-6.

RICHARDS, John F. *The Mughal Empire. The New Cambridge History of India, pt. 1, vol. 5. Mughals and their contemporaries*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. ISBN 0-521-25119-2.

ROEMER, H. R. The Safavid Period. In JACKSON, Peter; the late LOCKHART, Laurence (et.al.). *The Cambridge History of Iran, Vol. 6. The Timurid and Safavids Period*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. str. 189-350. ISBN 978-0-5212-0094-3.

ROMANIELLO, Matthew P. *Enterprising Empires: Russia and Britain in Eighteenth-Century Eurasia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. ISBN 978-1-108-49757-2.

ROY, Kaushik. Horses, guns and governments: A comparative study of the military transition in the Manchu, Mughal, Ottoman and Safavid empires, circa 1400 to circa 1750. *International Area Studies Review*. 2012, vol 15, str. 99-121. ISSN 2233-8659.

ROY, Kaushik. *Military Transition in Early Modern Asia, 1400-1750: Cavalry, Guns, Government and Ships*. Londýn: Bloomsbury Publishing, 2014. ISBN 978-1-7809-3800-4.

ŞAHİN, Kaya. *Empire and Power in the Reign of Süleyman: Narrating the Sixteenth-Century Ottoman World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-03442-6.

SAVORY, Roger M. *Iran under the Safavids*. Cambridge: Cambridge University press, 1980. ISBN 978-0-5210-4251-2.

SAVORY, Roger M. Some Notes on the Provincial Administration of the Early Şafawid Empire. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1964, vol. 27, no. 1, str. 114-128. ISSN 0041-977X.

SAVORY, Roger M. The Principal Offices of the Şafawid State during the Reign of Ismā'īl I (907-30/1501-24). *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1960, vol. 23, no. 1, str. 91-105. ISSN 0041-977X.

SAVORY, Roger M. The Safavid Administrative System. In JACKSON, Peter; the late LOCKHART, Laurence (et.al.). *The Cambridge History of Iran, Vol. 6. The Timurid and Safavids Period*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. str. 351-372. ISBN 978-0-5212-0094-3.

SICKER, Martin. *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*. Westport: Greenwood Publishing Group, 2001. ISBN 0-275-96891-X.

SOUDAVAR, Abolala. The Patronage of the Vizier Mirza Salman. *Muqarnas*. 2013, vol. 30, str. 213-234. ISSN 0732-2992.

SVANIDZE, Mikheil. The Amasya Peace Treaty between the Ottoman Empire and Iran (June 1, 1555) and Georgia. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*. 2009, vol. 3, no. 1, str. 191-197. ISSN 0132-1447.

TAPPER, Richard. Black Sheep, White Sheep and Red-Heads: A Historical Sketch of the Shāhsavan of Āzarbāijān. *Iran*. 1966, vol. 4, str. 61-84. ISSN 0578-6967.

TAPPER, Richard. Shāhsevan in Şafavid Persia. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. 1974, vol. 37, no. 2, str. 321-354. ISSN 0041-977X.

TAUER, Felix. *Svět Islámu*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-828-2.

TOMKOVÁ, Alena. *Formování a proměna identit v moderním Íránu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014. ISBN 978-80-261-0411-7.

TUCKER, Spencer C. *A Global Chronology of Conflict: From the Ancient World to the Modern Middle East [6 volumes]: From the Ancient World to the Modern Middle East*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009. ISBN 978-1-85109-667-1.

WOODHEAD, Christine. *The Ottoman World*. Abingdon: Routledge, 2011. ISBN 978-11-3649-894-7.

ZARDABLI, Ismail bey. *The History of Azerbaijan: from ancient times to the present day*. Londýn: Rossendale Books, 2014. ISBN 978-1-291-97131-6.

ZIA-UD-DIN, Muhammad; BARRECH, Sadia. Mughal - Ottoman Relations, 1526–1556. *Journal of Asian Civilizations*. July 2009, vol. 32, no. 1, str. 136-144. ISSN 1993-4696.

14. Resumé

This thesis deals with war conflicts during the reign of Safavid dynasty in Persia. It is divided into chapters according to the periods of governing of individual Shahs. I started mapping the history of the empire from its very beginning, when Shah Ismail I. takes advantage of tribal support and begins to set borders of the empire. His son continues this effort and expands Safavid influence to the detriment of foreign neighbors. After the rise of the empire during the reign of Tahmasp I., comes the period of two rulers trying to avoid territorial losses. A major turnaround comes with the government of Abbas I. We can find probably the most resources about this ruler, because he has contributed to the greatest expansion of the empire. Period of his reign is characterized by a many successes not only on the battlefield. Among other things, he had moved the capital city to magnificent Isfahan. He set up new military units and soldiers were recruited during rides to Caucasus areas. By this he wanted to limit the power of the tribes abusing their position. But his paranoia brought a wave of incompetent rulers who knew nothing about the government and were unable to keep the empire in its borders.

After Abbas's death comes the gradual decline of the empire. Rulers are manipulated by their viziers, tribes, or harems. In this time, women, in whose surrounding young heirs to the throne are brought up, began very strongly participate in politics. Shahs are characterized by their inability to rule and lack of interest in their duties.

Foreign rivals take advantage of this situation and most often we can see Ottoman Empire in this position. In the east areas of the empire we can notice Uzbek's attacks – they traditionally claim the province of Khorasan. Safavids are also in dispute over Qandahar with Mughals coming from the southeast regions. In the north, Russians, conquering the territories around the Caspian Sea, will become the new factor. Furthermore, we must not forget the conflicts within the empire. The rebellions spread throughout the empire. A typical area of riots is the Transcaucasia, but there are conflicts in the rest regions as well. In the south there are most often disputes with European traders who protect their trade routes in the Persian Gulf. In this region also appears another strong player – Oman, claiming ports in the Gulf.

In the light of all these riots and incompetent rulers we can clearly see the beginning of the end of Safavid era. The siege of Isfahan by the Afghan tribe Ghilzai has become the final blow. On this occasion Sultan Hussein had to hand up the government

over to the Afghan leader. Turnover came with Nader Qoli who became a general under the flag of Tahmasp III. However, he had removed him from the throne, and replaced him by only a few months old Abbas III., but Abbas's ruling was subordinate to Nader Qoli. Finally, he overthrew the last Shah and seized government. It was definitely the end of government of Safavid dynasty in 1736. This empire existed for more than two centuries despite the harsh conditions. Every ruler has left an indelible mark, whose reflections we can still find in Iran in these days.